

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

100 let od vydání prvního knihovního zákona v Československu

6

2019

ročník 71

PRVNÍ KNIHOVNÍ ZÁKON – 100 LET

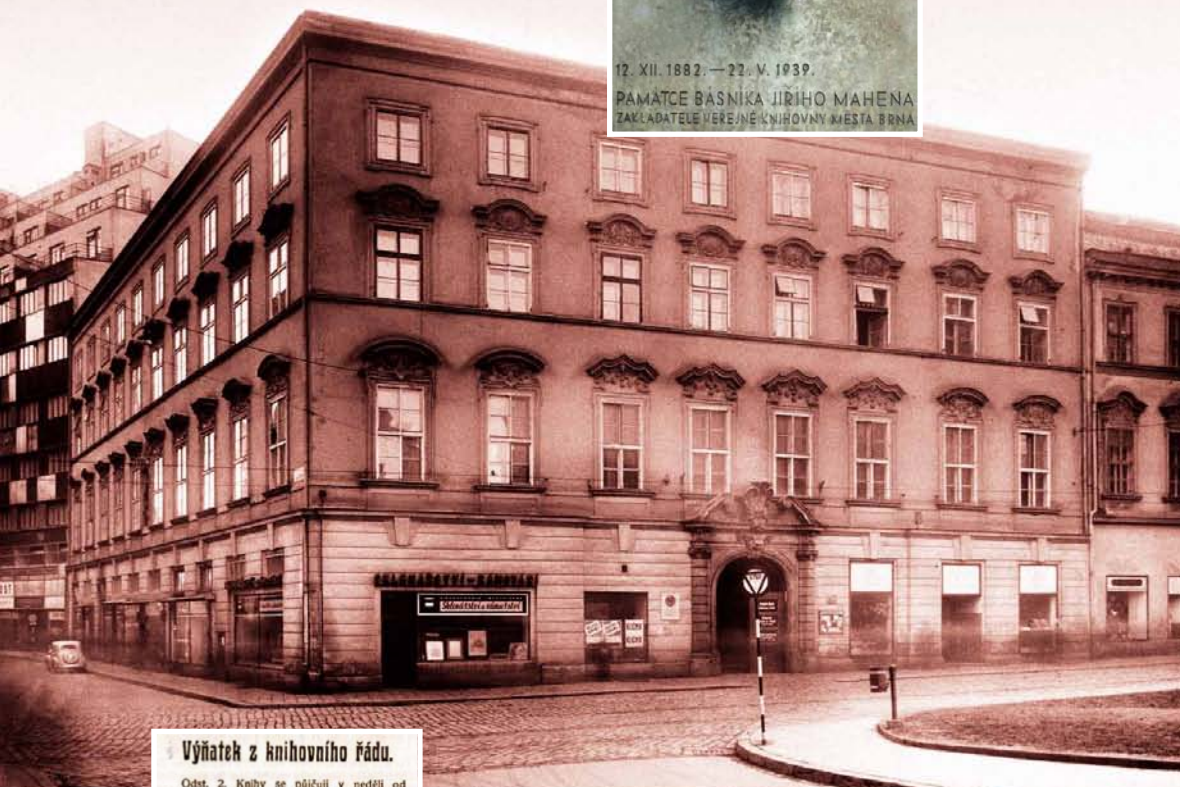
Jihomoravský kraj

- knihovny a knihovní zákon 1919 v kraji
- „Mahenka“ – veřejná knihovna Brno
- počátky knihovnictví v Hodoníně

12. XII. 1882. — 22. V. 1939.

PAMÁTKA BÄSNIKA JIRIHO MAHENA
ZAKLADATELE VEŘEJNÉ KNIHOVNY MĚSTA BRNA

Výňatek z knihovního řádu.

Odst. 2. Knihy se půjčují v neděli od 16 do 17 hod., každoročně od 1. října do 1. května.

Odst. 4. Jeden svazek se půjčuje na dobu 14 dnů. Na požádání prodlouží se na dalších 14 dnů.

Odst. 8. Každý musí odevzdat knihu v téže stavu, v jakém ji vypůjčil, jinak se musí podříditi následujícím podmínkám:

Odst. 9. Kdo některou z vypůjčených knih ztratí neb poškodí, jest zavázán k úplné náhradě jiného exempláře v plné kupní ceně i výloh za vazbu. Při menším poškození dle rozhodnutí knihovni rady.

Odst. 10. Kdo vypůjčenou knihu nevrátí dle odst. 4. knih. řádu neb prodloužení si nevyžádá, zaplatí za každý uplynulý týden 1 Kč, jež připadne ve prospěch knihovny.

Odst. 12. Kdo bude o vypůjčené knihy vícekrát upomínán, tomu může se další půjčení odepřít, může se však odvolat ku knihovni radě.

Řada obecní knihovny.

LITERÁRNÍ SAMIZDAT

Historie samizdatu u nás
Encyklopedie Český literární samizdat a jak vznikala
Knihovna Libri prohibiti

- Akviziční portál
- Rozhovor s jubilentem V. Richterem
- Z knihoven v malých obcích: Místní knihovna Skomelno
- Historie právní úpravy knihoven
- Noc s Andersenem podevatenácté
- Knihovnický cestopis po knihovnách Jihomoravského kraje

Unikátní knihovna Libri prohibiti s. 208–210

↑ Z výstavy samizdatových knih

← Pohled do interiéru knihovny

Foto: Milan Valden

Noc s Andersenem již podevatenácté! s. 222–223

↑ Kastelán zámku v Horšovském Týně dětem ukázal vzácné staré knihy z fondu zámecké knihovny

Foto: archiv MĚK Horšovský Týn

↑ Zdobení stromu-pohádkovníku u Městské knihovny Vidče

Foto: archiv MĚK Vidče

↓ Účastníci Noci s Andersenem z Hradce nad Moravicí

Foto: archiv MĚK a IC Hradec nad Moravicí

Pohostinné knihovny na jihu Moravy s. 236–238

← Hrad od Libora Baláka v Městské knihovně Tišnov

Foto: archiv MĚK Horšovský Týn

↓ Oblíbené patro malých knihomolů v Knihovně městyso Křtiny

Foto: archiv J. W. Procházka a K. Smolková

Téma – Český literární samizdat

203 Jak vznikala encyklopedie literárního samizdatu | Michal Přibáň

207 Český literární samizdat: recenze | Milan Valden

208 Unikátní knihovna Libri prohibiti | Milan Valden

206 Neušlo nám Došlo k dohodě! | –JaC–

Rozhovor s PhDr. Vítem Richterem, ředitelem Knihovnického institutu NK ČR

211 Národní knihovna bez budoucnosti? | Jaroslav Císař

215 Kronika Jubileum Štěpánky Běhalové | Alena Petruželková

Využití nových technologií

216 Akviziční portál | Jaroslav Kříž

218 Koncepte webu Městské knihovny Ústí nad Orlicí | Jana Kalousková

219 Malý pohled do historie právní úpravy knihoven (1. část) | Jiří Klusoň

222 Události Noc s Andersenem již podevatenácté | Hana Hanáčková, Miroslava Čápová

Knihovny v malých obcích

224 Místo pro setkávání lidí a výměnu informací | Romana Kahlíčková

První knihovní zákon – 100 let

226 Knihovny a knihovní zákon 1919 v Jihomoravském kraji | Jaromír Kubiček

231 Knihovna jako místo živého dialogu | Libuše Nivnická

233 Počátky knihovnictví v Hodoníně | Veronika Kundrátová

Knihovníci a ex libris

234 Knihovníci a ex libris (3. část) – Jihomoravský kraj | Květa Cempírková

235 Psalo se jinde | Renáta Salátová

Knihovnický cestopis aneb Walkerovi na cestách po knihovnách (6. část)

236 Pohostinné knihovny na jihu Moravy

| Jiří W. Procházka a Klára Smolková

239 Ze světa | Roman Giebisch

240 Literární výročí Červenec | Milan Valden

Popisky k titulní straně obálky:

1 *Sídlem Knihovny Jiřího Mahena v Brně je od roku 1950*

Schrattenbachův palác

Foto: archiv KJM

2 *Připomínka Jiřího Mahena, zakladatele Veřejné knihovny města Brna, na pamětní desce školy*

v Solniční ulici

Foto: Jaromír Kubiček

3 *Knihovní řád Městské knihovny v Blansku z 20. let*

Foto: archiv MZK

ELEKTRONICKÁ VERZE A ARCHIV ČTENÁŘE – <http://ctenar.svkkk.cz>

CONTENTS

Topic – Czech literary samizdat

203 How the Encyclopedia of Literary Samizdat came into being | Michal Přibáň

207 Czech literary samizdat: review | Milan Valden

208 The unique Libri prohibiti library | Milan Valden

206 It did not escape us Agreement reached | –JaC– Interview with PhDr. Vít Richter, Director of the Institute for Librarianship in the National Library

211 National Library without a future? | Jaroslav Císař

215 Štěpánka Běhalová celebrates | Alena Petruželková

Using new technologies

216 Acquisitions portal | Jaroslav Kříž

218 Ústí nad Orlicí Municipal Library website design | Jana Kalousková

219 A quick glance at the history of library legislation (Part 1) | Jiří Klusoň

Events

222 Nineteenth Night with Hans Christian Andersen | Hana Hanáčková, Miroslava Čápová

Libraries in small municipalities

224 A place for people to meet and exchange information | Romana Kahlíčková

First Libraries Act – Centenary

226 Libraries and the 1919 Libraries Act in the South Moravia region | Jaromír Kubiček

231 Libraries as a place for lively dialogue | Libuše Nivnická

233 The origins of librarianship in Hodonín | Veronika Kundrátová

234 Librarians and ex libris Librarians and ex libris (Part 3) – South Moravia region | Květa Cempírková

235 Written elsewhere | Renáta Salátová

Libraries travelogue: Walkers' travels around libraries (Part 6)

236 Hospitable libraries in the south of Moravia | Jiří W. Procházka and Klára Smolková

239 From around the World | Roman Giebisch

240 Literary anniversaries July | Milan Valden

INHALT

Thema – Der literarische Samizdat

203 Wie die Enzyklopädie von dem tschechischen literarischen Samizdat entstand | Michal Přibáň

207 Der Tschechische literarische Samizdat: Rezension | Milan Valden

208 Eine unikate Bibliothek Libri prohibiti | Milan Valden

206 Das ist uns nicht entgangen Ein Abkommen wurde getroffen | –JaC– Ein Gespräch mit PhDr. Vít Richter, dem Direktor des Bibliothekarischen Institut der Tschechischen Nationalen Bibliothek

211 Die Nationalbibliothek ohne Zukunft? | Jaroslav Císař

215 Chronik Jubiläum von Štěpánka Běhalová | Alena Petruželková

Benutzung der neuen Technologien

216 Akquisitionsportal | Jaroslav Kříž

218 Ein Konzept für das Web der Stadtbibliothek in Ústí nad Orlicí | Jana Kalousková

219 Ein kleiner Anblick über die Geschichte der Rechtsbearbeitung in Bibliotheken (1. Teil) | Jiří Klusoň

Ereignisse

222 Die Nacht mit Andersen schon am neunzehnten Mal | Hana Hanáčková, Miroslava Čápová

Bibliotheken in kleinen Dörfern

224 Ein Platz für Treffen und Informationswechsel | Romana Kahlíčková

Das erste Buchgesetz – 100 Jahre

226 Bibliotheken und Bibliotheksgesetz 1919 in der Südmährischen Region | Jaromír Kubiček

231 Die Bibliothek als ein Platz für angeregten Dialog | Libuše Nivnická

233 Der Anfang der Bibliothekslehre in Hodonín | Veronika Kundrátová

234 Bibliothekaren und Exlibris Bibliothekaren und Exlibris / 3 – die Südmährische Region | Květa Cempírková

235 Es wurde woanders geschrieben | Renáta Salátová

236 Ein bibliothekarischer Reisebericht oder

Wolkers auf Reisen um Bibliotheken (Part 6) Gastfreundliche Bibliotheken in dem Süden Mähren | Jiří W. Procházka und Klára Smolková

239 Aus der Welt | Roman Giebisch

240 Literarische Jahrestage Juli | Milan Valden

OD REDAKČNÍHO STOLU

Národní knihovna věčným problémem?

Nejkrásnější knihy uplynulého roky byly vyhlášeny, ceny Magnesia Litera rozdány i 25. ročník mezinárodního knižního veletrhu a literárního festivalu Svět knihy už je minulostí. Opět na všechny čeká běžná pracovní próza s výsledkem více či méně jistým. Vyjdu-li z obsahu tohoto čísla, věřím, že dobu vnucených literárních samizdatů máme již za sebou a že naopak akviziční portál se stane cennou pomůckou v práci akvizitérů.

Otevřený rozhovor s jubilujícím ředitelem Knihovnického institutu NK ČR vyslovuje možná poprvé naprosto otevřeně a bez příkras skutečnosti, o nichž se již roky šušká po straně, ale nikdo bez znalosti základních faktů a situace je nedokázal tak přehledně, přesvědčivě, naléhavě, ale i bez emocí vyjádřit. Vzhledem k tomu, že v téhle oblasti působím již hodně dlouho, vím, o čem mluvím. Naprosto kritickou situaci v instituci počátkem 90. let minulého století jsem se z pozice úředníka ministerstva kultury snažil řešit dotací na přestavbu bývalého areálu Výstavnictví v Hostivaři pro potřeby depozitáře NK ČR. Předpokládalo se, že vystačí na 15 let provozu, než bude postavena nová budova, kam se potom s výjimkou historických fondů vydaných do roku 1800 a restaurátorských dílen přesunou knižní poklady této instituce a na ně navázané služby. Jenže bývalý prezident Klaus jako expert na architekturu pak začal bojovat proti výsledku mezinárodní soutěže s porotou v čele s Evou Jiříčnou a Zahou Hadíd, primátor Bém obratem změnil svůj názor, skrývaný pod nutnost dalšího posuzování, a vše se rozplynulo jako dým. Najednou – proti úsudku zdravého rozumu – už nová budova nebyla vůbec potřeba. Postačovala rekonstrukce Klementina. NK ČR se opět ocitá v krizové situaci z doby zhruba před pětadvaceti lety. Fakta jsou nepříjemně přesvědčivá.

Když jsem na tiskové konferenci v Klementinu před zahájením druhé etapy rekonstrukce za účasti tehdejšího premiéra Sobotky a ministra kultury Hermana vnesl s obtížemi dotaz, jak to vypadá se stavbou nové budovy pro NK ČR, dostalo se mi váhavé odpovědi, že po skončení celkové rekonstrukce bude provedena analýza a pak se uvidí, zda to bude nutné... Domnívám se, že jsme ztratili minimálně dalších deset let, protože tak náročná investice si podle mého odhadu vyžádá dlouhou přípravu. Proč v naší zemi stále zamhuřujeme oči nad očividnými věcmi? Dovolím si použít paralelu s mosty v Praze a vůbec na dalších místech u nás. Kdyby nedošlo k pádu lávky v Troji, zřejmě bychom si stále dál namlouvali, že ještě dlouho vydrží. Národní knihovna možná také vydrží, ale proč si nikdo odpovědný s předstihem neklade otázku JAK?

JAROSLAV CÍSAŘ

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace Středočeského kraje, ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávky na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno
tel.: 312 813 154
e-mail: ctenar@svkkl.cz (Jaroslav Císař)
e-mail: ctenar.vlkova@svkkl.cz (Pavla Vlková)

Redakční rada: Mgr. Ivona Kasalická (předsedkyně), Mgr. Svatomíra Fojtová, Mgr. Zlata Houšková, Mgr. Martina Košanová, Miloslav Linc, Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter, PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D., PhDr. Renáta Salátová

Tisk: Calamarus, s. r. o., Pod Táborem 54/10, 199 00 Praha 9

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje SEND Předplatné spol. s r. o., Ve Žlíbku 1800/77, hala A3, 193 00 Praha 9 - Horní Počernice, tel.: 602 514 779, e-mail: martina@send.cz
Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. – drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ s. r. o.
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994.
Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98.
Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč (dvojičíslo 60 Kč).

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Permanent spol. s r. o., pošt. schránka 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203, fax: 00421-02 49 111 209, e-mail: herslova@lkpermanent.sk
Cena jednoho čísla 2 €, roční předplatné 22,67 € (dvojičíslo 2,67 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 10. 6. 2019.

Číslo vyšlo 17. 6. 2019.

Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Jak vznikala encyklopedie literárního samizdatu

O něco více než 300 hesel samizdatových edic, časopisů a sborníků, která jsme zahrnuli do encyklopedie *Český literární samizdat 1949–1989* (Academia a ÚČL AV ČR 2018; viz recenze na s. 207), představuje jen část tohoto specifického fenoménu českého písemnictví z doby komunistického režimu. Principem samizdatu bylo utajení: čtenář byl rád, že se na jednu až dvě noci dostal k jinak nedostupné literatuře, a na totožnost vydavatele (tedy opisovače) se neptal.

- Klíčovým problémem studia samizdatové literatury je však téměř naprostá absence jakékoli dokumentace.
- Podíváme-li se naopak proti proudu času, je zřejmé, že jev označovaný jako samizdat má u nás kořeny v mnohem hlubší minulosti – v aktivním odporu proti c. k. cenzuře nebo v ilegálních tiscích či strojopisech protektorátního období.

Skutečné množství strojopisných publikací, které kdysi kolovaly ve většinou uzavřených skupinách přátel, aby jejím členům poskytovaly věcné informace nebo čtenářské zážitky, zjistit nelze, a to nejen dnes, ale nebylo to možné ani tehdy. Téměř žádný vydavatel si nevedl přesnou evidenci titulů, které opsal nebo nechal opsat – pokud by se takový seznam dostal do rukou vyšetřovatelům Státní bezpečnosti, vydavatel by to příliš nepomohlo.

I ROZHODNUTÍ O VYTVORENÍ DÍLA

Mnohé z publikací, které měly kdysi zůstat skryty před očima pracovníků Státní bezpečnosti, zůstávají skryty dodnes i před literárními historiky. Pražské knihovně Libri prohibiti se i po téměř třiceti letech jejího provozu stává, že se ve dveřích objeví dárce, přinášející publikace, o jejichž existenci ani Jiří Gruntorád, který je v této zemi mužem nepochybně nejkvalifikovanějším, neměl tušení. Možná byste předpokládali, že obvykle jde o marginální tituly, které vznikaly na periferii samizdatového dění. Ano, i tak to někdy je, avšak objevují se například také indicie, že ani o Edici Petlice Ludvíka Vaculíka, tedy o nejznámější a mnohokrát již popsané edici českého samizdatu, ještě zdaleka nevíme vše.

V euforii, která provázela první měsíce po listopadu 1989, byl samizdat širší veřejnosti představen prostřednictvím několika edic a časopisů, s jejichž „provozem“ byly spojovány nejznámější osobnosti nově se formujících kulturních, společenských i politických elit. Psalo se o Vaculíkově Petlici, Havlově Expedici, v literárních časopisech také o edicích vedených spisovateli – např. Janem Vladislavem, Jaromírem Hořcem a dalšími. Z podzemí vystoupili undergroundoví autoři a jejich časopisy *Vokno* či *Revolver Revue* začaly vycházet veřejně. Stejně tak se v tištěné časopisy proměnila i jiná dosud pouze strojopisná či cyklostylovaná periodika (*Akord*, *Host*, o *Lidových novinách* nemluvě) a některé samizdatové edice se staly alespoň na čas skutečnými nakladatelstvími. Regionální tisk představil některé vydavatele a distributory samizdatu

působící v jednotlivých krajích, takže se ukázalo, že samizdat nebyl záležitostí toliko pražskou, resp. centrální.

Pak ovšem euforie pominula, i těm nejzajímavějším příběhům z minulosti české literatury začala konkurovat její současnost a samizdat se stal záležitostí především pamětníků a specificky zaměřených badatelů. Tento stav trvá dodnes, jenže je třeba připustit, že pamětníci stárnou, takže v lepším případě zapomínají a v horším odcházejí (Ludvík Vaculík už za nás výše zmíněné „petliční“ otázky nevyřeší), a badatelé naopak mládnou a nemohou se opřít o vlastní primární zkušenost. Naštěstí sice stále ještě žijeme v době, kdy se pamětníků můžeme na mnohé zeptat, ale neměli bychom s tím příliš otálet. Právě toto vědomí se stalo rozhodujícím argumentem v debatách, které jsme před několika lety vedli v oddělení literární lexikografie Ústavu pro českou literaturu AV ČR, tedy uvnitř autorského kolektivu tehdy teprve zvažované encyklopedie *Český literární samizdat 1949–1989*.

K rozhodnutí, zda se do práce na této publikaci vůbec pustit, přesto nevedla přímá a hladká cesta. Slovníky svým uživatelům obvykle přinášejí přesné a ověřené informace. Co do míry podrobnosti mají si být hesla víceméně podobná: typ informace, který nabízí heslo A, musí nabídnout i heslo B. My jsme ovšem ani v případě některých kvalitních edic a časopisů neznali jména jejich vydavatelů (tiráže se v samizdatu příliš nepěstovaly, a pokud ano, byly často záměrně matoucí, popřípadě přímo mystifikační), natož přesnou dataci, způsob výroby apod. Pevnou oporu – a to vysoce nad standard svých běžných služeb – nám poskytla knihovna Libri prohibiti, naprostý nedostatek dokumentace k většině zamýšlených hesel a nespolehlivou paměť zkusmo oslovených účastníků někdejšího samizdatového provozu jsme však chápali jako důrazné varování. Možnost, že naše práce skončí pořádnou blamáží, byla velmi pravděpodobná.

II SAMIZDAT

Pod pojem samizdat zahrnujeme především strojopisné písemnictví z období normalizace, které vznikalo a šířilo se v rozporu s politickými zájmy vládnoucí síly totalitního režimu, tedy takřka-jíc na vlastní nebezpečí. A protože jedním z hlavních zájmů režimu bylo mít každé psané slovo pod kontrolou, ocitaly se v rozporu s ním i jinak nevinné strojopisné sbírky či sborníky juvenilní nejmladších básníků či spontánně vznikajících literárních uskupení. Ačkoli tedy v obecném povědomí bývá výklad pojmu samizdat spojován se spisovateli, kteří vytvářeli svobodomyšlnou atmosféru šedesátých let a byli za to „po zásluze potrestáni“, ve skutečnosti šlo o jev generačně neomezený. Nejmladší z aktérů samizdatového vydávání, které naše encyklopedie zahrnuje, v srpnu 1968 ještě nebyli na světě.

HISTORIE SAMIZDATU U NÁS

Podíváme-li se naopak proti proudu času, je zřejmé, že jev označovaný jako samizdat má kořeny v mnohem hlubší minulosti. Na analýzu aktivního odporu proti c. k. cenzuře zde však místo nemáme a podrobněji se nemůžeme zabývat ani ilegálními tisky či strojopisy protektorátního období, byť od nich vede k normalizačnímu samizdatu několik přímých cest – například v osobě básníka Ludvíka Kundery, jehož publikace ze čtyřicátých a sedmdesátých let nevykazují žádný zásadní rozdíl.

První, obvykle na cyklostylu rozmnožené letáky a časopisy z prvních měsíců po únoru 1948 mají především politický charakter, ale už v roce 1949 vzniká v okruhu Egona Bondyho sborník později nazývaný *Židovská jména*, jehož téměř celý náklad zhruba stovky kopií zabavila policie – prozatím bez následků pro vydavatele. Další strojopisy, které Bondy s přáteli vydával v Edici Půlnoc, už vycházely v nákladu pouhých čtyř až šesti kopií, které jen zřídka pronikly mimo uzavřený okruh spoluautorů. A právě tento fakt je charakteristický pro samizdat, resp. „protosamizdat“ období mezi únorem 1948 a srpnem 1968: ani surrealisté generace Vratislava Effenbergera (a mladší), ani sotva plnoletí Václav Havel (časopis *Rozhovory* 36) a Jiří Kuběna (edice Bítov) své publikace nešířili veřejně. Jednak to neumožňoval jejich náklad (přispěvatelů bylo často

dokonce více než kopií, které „unesl“ válec psacího stroje), jednak tímto směrem neměřily ani zájmy vydavatelů: šlo jim o vzájemnou konfrontaci vlastní tvorby a estetických postojů, nikoli o snahu oslovit veřejnost.

Když v roce 1972 vznikla Edice Petlice, původní záměr jejího zakladatele Ludvíka Vaculíka nebyl příliš odlišný od jeho předchůdců z padesátých let. Členové autorského okruhu zlikvidovaných *Literárních novin* chtěli svou novou tvorbu nabídnout alespoň svým přátelům a kolegům – nic více, nic méně. Ukázalo se však, že zájem veřejnosti o texty spisovatelů, kteří ještě před pár lety oslovovali statisíce čtenářů, přetrvával i do normalizačního období. Počet kopií, které dokázaly pořídit písáčky pražských strojopisných edic, pochopitelně nestačil, takže se samizdat ze samoobsluhy autorské brzy proměnil v samoobsluhu čtenářskou. Na množství řetězově pořizovaných opisů už přitom původní vydavatelé neměli žádný vliv. Žádané tituly se opisovaly hojně (Hrabal, Havel, Orwell, ale i Seifert), jiné méně, některé se šířily především ve specifických komunitách (underground, ale i trampové nebo vyznavači sci-fi literatury), jiné byly určeny jen několika zcela konkrétním čtenářům. Od počátku osmdesátých let pak autorskou, vydavatelskou i čtenářskou obec rozšířili příslušníci mladší generace, pro něž nebyl samizdat jediným možným východiskem z nouze, ale vědomou volbou.

ALTERNATIVNÍ VYDAVATELSKÁ STRUKTURA

Psací stroj jako základní výrobní prostředek samizdatových vydavatelů byl k dispozici každému, kdo v tomto způsobu podvracení režimu nacházel smysl. Literární historikové dnes mohou relativně přesně popsat činnost dlouhodobě trvajících edic či rozmnožovacích dílen, avšak původce nejruznějších nahodile pořízených opisů Dokumentů Charty 77, jednotlivých Vaculíkových fejetonů, nebo třeba tehdy téměř nedostupných Švandrlíkových *Černých baronů* už nikdy nevyptáme. Ovšem i to, co je dnes o dějinách strojopisné literatury známo, nás opravňuje k tvrzení, že v průběhu osmdesátých let vznikla na českém území alternativní vydavatelská struktura s nakladatelstvími, redakcemi, sazárny a „tiskárnami“ – a nic na tom nemění fakt, že jednotlivé podniky o sobě navzájem často vůbec nevěděly. Dávno už nešlo jen o vydávání sebe sama: autorskou intenci, vycházející z přirozené touhy každého spisovatele být čten, nahradila intence vydavatelská, vycházející ze záměru v co největším množství šířit nezávislou literaturu.

Samizdat by však dnes neměl být badatelským zájmem pouze literárních historiků. Strojopis jako základní necenzurované médium posloužil mnoha dalším oborům a oblastem společenských zájmů. Svě časopisy vydávala nejruznější politická uskupení a existovala také periodika politologická. Velmi rozšířen byl samizdat náboženský, zahrnující časopisy, knižní edice i jednotlivé, příležitostně pořizované opisy. Existovala vydavatelství filozofické literatury, své edice a časopisy šířili nezávislí historikové. Jako strojopisy vycházely první hudební fanziny, své samizdaty měli ekologové i ekonomové a v archivních sbírkách najdeme třeba i strojopisná *Pravidla bridge* anebo časopis fanoušků jízdy na skateboardu. Není divu: komunistický režim se bál nejen politické, ale i profesní nezávislosti a z českého samizdatu tak nechtěně vytvořil velmi pestré prostředí.

III BĀDÁNÍ NAD SAMIZDATEM

Z hlediska literárního historika představuje bádání nad samizdatem vskutku specifickou disciplínu. Fondy knihovny Libri prohibiti obsahují produkci převážně většiny významných edičních řad v relativní úplnosti a podobně je to i s čísly časopisů. Ovšem jakkoli se nezdá pravděpodobné, že bychom třicet let po pádu komunismu objevili neznámou edici zásadního významu, stát se to může – a také se to stalo. Až při práci na encyklopedii se nám podařilo nahlédnout do rozsáhlé ediční řady, kterou v Holešově vydával pracovník Tesly Valašské Meziříčí František Rafaja. Do knihovny Libri prohibiti se do té chvíle žádná jeho publikace nedostala; Rafajova knižnice přitom přinesla vedle převzatých titulů několik původních a docela významných edičních počínů (např. rodinnou korespondenci Jana Čepa či texty z pozůstalosti Zdeňka Řezníčka). Nelze tedy vyloučit, že k podobným nálezům v soukromých archivech může docházet i nadále.

Mezi centrální knihovnou samizdatu a soukromými archivy existuje ještě řada „mezistanic“. Jednotlivé publikace se totiž například v osobních fondech zemřelých autorů mohly dostat do nejrůznějších archivů, a pokud tyto fondy nejsou alespoň předběžně zpracovány, mohou zde dochované samizdaty na své objevitele čekat i desítky let. Nahlédne-li čtenář naší encyklopedie do posledních odstavců hesla *Hyperbibliofilie* Ludvíka Kundery, zjistí, že dvanáct svazků této řady by bylo nutno dohledávat ve třech různých – naštěstí veřejných – archivech. Složitější to bude mít zájemce o řadu literárně-výtvarných sborníků *Nacházení*, kterou v sedmdesátých letech vydával básník Emil Juliš s přáteli. Osm zjištěných svazků bude totiž třeba vyhledat v šesti různých archivech, z nichž pět je soukromých.

Klíčovým problémem studia samizdatové literatury je však téměř naprostá absence jakékoli dokumentace. Jak už jsem zmínil výše, vydavatelé si ji ze sebezáchovných důvodů nevedli, a pokud ji bezprostředně po listopadu nevytvořili alespoň dodatečně (jako třeba brněnský vydavatel a pozdější rektor Masarykovy univerzity Milan Jelínek), jsme dnes odkázáni výhradně na jejich (bohužel slábnoucí) paměť. Často se stává, že vzpomínky někdejších spolupracovníků se v detailech zásadně rozcházejí, a ještě častěji se stává, že některé i podstatné informace se z paměti prostě nevynoří. Je tedy zřejmé, že pokud by naše encyklopedie inspirovala kolegy z jiných oborů (historiky soudobých dějin, filosofy, uměnovědce, hudební historiky či historiky populární kultury) k podobnému „záchrannému výzkumu“, bylo by žádoucí s jeho zahájením neotálet.

MICHAL PŘIBÁŇ | priban@ucl.cas.cz

Neušlo nám

Foto: archiv NTK

Došlo k dohodě!

V únorovém čísle *Čtenáře* (s. 74) jsme vás informovali, že Národní technická knihovna (NTK) podala žalobu na Sekyra Group, a. s., ve věci opravy vnějšího skleněného opláštění své budovy. Dne 25. 4. 2019 vydala knihovna pozitivní zprávu, že došlo mezi oběma stranami k dohodě. Sekyra Group, a. s., a NTK dospěly ke shodě názoru na způsob úpravy zavěšení 4500 skleněných tvárnic, které tvoří vnější plášť jedné z nejmodernějších budov knihoven na území Prahy, jež byla dokončena před 10 lety. Zavěšení všech tvarovek bude upraveno tak, že bude „v souladu se současnými stavebními a bezpečnostními předpisy zajištěna jejich zvýšená trvanlivost a bezpečnost“. NTK svým souhlasem s přerušením soudního řízení vytvoří časový prostor pro projednání a uzavření dohody o opravě fasády, která odstraní tuto část předmětu sporu.

NTK (www.techlib.cz) je největší a zároveň nejstarší knihovnou technické literatury v České republice. Jejich služeb loni využilo 770 314 návštěvníků. Funguje rovněž jako společenské centrum s galerií, kavárnou a konferenčním sálem.

Zaznamenal: –JaC–

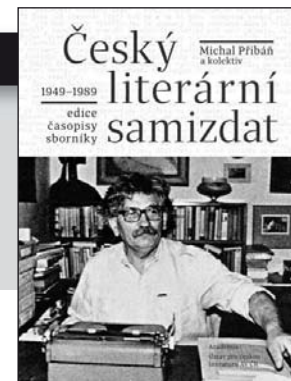
Téma

Český literární samizdat

Český literární samizdat: recenze

PŘIBÁŇ, Michal a kol. *Český literární samizdat 1949–1989: edice, časopisy, sborníky.*

**Praha: Academia a Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018. 612 s.
ISBN 978-80-200-2903-4 (Academia), 978-80-88069-69-0 (ÚČL)**

Události roku 1948, kdy se v Československu chopili moci komunisté, a roku 1968, kdy byl obrodný proces tzv. pražského jara přerušen okupací Československa vojsky pěti států Varšavské smlouvy, zasáhly do celého spektra života a fungování naší společnosti, a tedy také do oblasti literatury a jejího vydávání a rozšiřování. Řada komunistickému režimu nepohodlných autorů, kteří se odmítli přizpůsobit, měla zakázáno publikovat, řada z nich emigrovala a jejich díla tu nemohla vycházet, jiní se pohybovali na pomezí (některá díla vycházet mohla, jiná ne). Různé cenzurní postihy se týkaly i zahraničních autorů a překladů jejich knih do češtiny. A tak se zrodil samizdat. Tento pojem pochází ze sovětského Ruska. Ve tvaru *samsebjazdat* jej zřejmě poprvé použil básník Nikolaj Glazkov (1919–1979), který takto v roce 1949 označil svůj nepublikovatelný autorský rukopis. V mírně obměněné podobě pak pojem vstoupil do dějin jako samizdat. I to se dočteme v encyklopedii *Český literární samizdat 1949–1989*, kterou zpracoval kolektiv autorů pod vedením Michala Přebaně.

Téměř strožankový úvod zahrnuje kapitoly věnované terminologii samizdatu, dějinám českého literárního samizdatu, způsobům výroby samizdatových publikací, ekonomické stránce výroby samizdatu a způsobům distribuce. Autoři popisují také právní rámce vydavatelské činnosti, represe a obranu proti ní a samizdat a svět za železnou oponou.

Následují hesla A až Ž, v závěru pak prameny a literatura, soupisy užívaných zkratk, obrazové dokumentace a hesel a jmenný rejstřík. Ne náhodou je na obálce spisovatel Ludvík Vaculík, jeden z nejznámějších a nejčinnějších samizdatových vydavatelů. Kniha je věnována Jiřímu Gruntorádovi, zakladateli knihovny Libri prohibiti (blíže viz s. 208–210), a všem vydavatelům samizdatu, jejichž dílo je v této knihovně uloženo.

Samizdat se stal plnohodnotnou, byť skrytou součástí našeho literárního života. I mnozí z nejslavnějších a nejuspěšnějších spisovatelů, kteří se prosadili v 60. letech, byli pak za normalizace odkázáni právě na samizdat, ať už zůstali doma (a mnozí se stali i vydavateli samizdatu, jako právě třeba Vaculík), nebo odešli do exilu. Samizdat si musel vystačit s psacími stroji a kopíráky. Díla se vydávala v nákladu okolo deseti kopií, které pak tajně kolovaly mezi čtenáři a případně se dále přepisovaly.

Jednotlivá hesla, s bohatým ilustračním doprovodem, podávají přehled o šíři samizdatu, o zaměření jednotlivých samizdatových edic, časopisů a sborníků, o celé „síti“ vydavatelů a přepisovačů, o distribuci atd. Hesla přinášejí vedle datace a stručné charakteristiky základní informace o vydavatelích a jejich nejbližších spolupracovnících a technický popis produkce, životní data, přezdívků a výklad produkce vydavatelství či koncepce a obsahu časopisů a sborníků. Na to pak někdy navazují související informace. Nechybí soupis pramenů a sekundární literatury, který každé heslo uzavírá. Zasluzná publikace navazuje na slovník *Česká literární nakladatelství 1949 až 1989*, který vyšel v Akademii v roce 2014.

MILAN VALDEN | Milan.Valden@seznam.cz

Unikátní knihovna Libri prohibiti

Knihovna československé exilové a samizdatové literatury Libri prohibiti sídlí v Praze na Senovážném náměstí č. 2. Vznikla z potřeby soustředit dříve zakázanou produkci exilových a samizdatových vydavatelů. Veřejnosti byla otevřena za přítomnosti prezidenta Václava Havla dne 22. října 1990.

Podobizny V. Havla a I. M. Jirouse u vstupu do knihovny

→ Vzhledem k unikátnosti některých materiálů, které se knihovně podařilo získat (a v některých případech i zachránit před zkázou) a které nejsou dostupné nikde jinde v republice ani ve světě (z větší části jsou evidované v elektronické podobě), má knihovna zásadní význam pro zlepšení informovanosti v mnoha oblastech.

Zakladatelem a dosavadním ředitelem knihovny Libri prohibiti je Jiří Gruntorád. Základem sbírky se stala jím vydávaná samizdatová Edice Popelnice. Název knihovny převzal Jiří Gruntorád od vydavatele ostravské strojopisné edice Libri prohibiti (1972–1988) Jaromíra Šavrdu (1933 až 1988). Knihovna je největší sbírkou zakázaných a exilových knih, dokumentů, časopisů a dalších materiálů v Česku.

JIŘÍ GRUNTORÁD

Jiří Gruntorád se narodil 21. září 1952 v Praze. Po základní škole se učil lesařem, později pracoval jako lesní dělník či průvodčí tramvaje, zedník, topič nebo skladník. Po podepsání *Charty 77* v roce 1979 byl dvakrát uvězněn. Nejprve ho odsoudili na tři měsíce zástupně za nedovolené držení zbraně (při domovní prohlídce u něj však našli jen spoustu samizdatů!). Nedlouho po propuštění ho čekalo druhé uvěznění, tentokrát na čtyři roky za podvracení republiky (1980–1984), jehož se měl dopustit tím, že rozšiřoval hudební nahrávky a opisy literárních textů. Roky 1981 až 1983 strávil ve věznicí v Minkovicích, kde vězni pracovali v těžkých podmínkách pro výrobce bižuterie. V průběhu výkonu trestu byl dozorcí bit, a když si na to stěžoval, přidali mu k trestu čtrnáct měsíců s tím, že se sám zranil, aby mohl dozorce neprávem obvinít. Po tomto incidentu ho soudně přeřadili do třetí nápravně-výchovné skupiny (tedy nejpřísnější) a následujících čtrnáct měsíců ho věznili ve Valdicích. Dodatečný trest mu pak byl v roce 1985 soudem zrušen. Po propuštění žil další tři roky v režimu tzv. ochranného dohledu, v rámci kterého nesměl v nočních hodinách opustit Prahu 2. Pracoval jako topič, ale i z této práce ho z politických důvodů nakonec propustili... Z valdického vězení propašoval na motáčích část *Labutích písní* Ivana M. Jirouse.

OD SAMIZDATU K ZALOŽENÍ LIBRI PROHIBITI

V roce 1978 založil Jiří Gruntorád samizdatovou Edici Popelnice, kterou vyjma let, kdy byl vězněn, také řídil, a to až do roku 1989. Tato edice pokrývala široké spektrum nezávislé literatury

Jiří Gruntorád, zakladatel a ředitel knihovny Libri prohibiti

dvacet titulů vyšlo ve více vydáních (např. Hrabalův *Něžný barbar*). Originál a první kopie byly ponechány v archivu.

Právě publikace Edice Popelnice se staly základem knihovny Libri prohibiti, kterou Jiří Gruntorád vybudoval po sametové revoluci. K nim přidal další publikace, které v době normalizace získal koupí či výměnou. Sbírkou tehdy tvořilo asi dva tisíce knih, reprezentativní soubor časopisů a dokumentů. První sídlo knihovny bylo v Podskalské ulici. Knihovna své fondy zpřístupňuje badatelům i široké veřejnosti a ve svých prostorách pořádá různé výstavy, přednášky, semináře a literární večery. V knihovně Libri prohibiti byla také vydána řada publikací.

Prezident Václav Havel Jiřího Gruntoráda v roce 2002 vyznamenal Medailí Za zásluhy 1. stupně. Téhož roku převzal ocenění Magnesia Litera za přínos české literatury za založení Libri prohibiti. Kolekce samizdatových periodik této knihovny byla v roce 2013 zařazena do programu UNESCO *Paměť světa*.

JAK KNIHOVNA FUNGUJE

V roce 1991 bylo založeno nevýdělečné občanské sdružení Společnost Libri prohibiti, jehož hlavním cílem je zajištění chodu knihovny a kompletování sbírek. Jeho valná hromada přijala 30. ledna 2015 nové stanovy zapsaného spolku podle nového občanského zákoníku. Dnes má společnost přes sto třicet členů. Předsedou výboru je Ivan M. Havel, místopředsedy Tatjana Dohnalová a Petr Pospíchal, jednatelem Jiří Gruntorád, členy Michal Holeček, Vlastimil Ježek, Mirek Toušek a Karel Jadrný. Knihovna se financuje z grantů, sponzorských darů a darů příznivců a členů Společnosti Libri prohibiti, z příjmů za poskytované služby a za prodej knih a katalogů.

Knihovna dlouhodobě naplňuje cíle, kvůli kterým vznikla: kompletovat produkci exilu i samizdatu, včetně nosičů zvukových i obrazových záznamů. Vzhledem k unikátnosti některých materiálů, které se knihovně podařilo získat (a v některých případech i zachránit před zkázou)

Výstava publikací Libri prohibiti

a které nejsou dostupné nikde jinde v republice ani ve světě (z větší části jsou evidované v elektronické podobě), má knihovna zásadní význam pro zlepšení informovanosti v mnoha oblastech. Kromě literatury a literární vědy také v historii, politologii, filozofii, teologii, sociologii, kulturní a politické publicistice, lidských právech a mezinárodních vztazích atd.

Knihovnu, která má dva stálé zaměstnance, navštěvují zájemci z mnoha zemí, studenti a vědečtí pracovníci mnoha odborných institucí. Do studovny přichází denně až deset uživatelů, mnoho konzultací poskytuje knihovna také písemně, telefonicky a elektronickou poštou. Služeb knihovny využívají různé instituce doma i v zahraničí, vědečtí pracovníci, studenti středních a vysokých škol, Český rozhlas, Česká televize, některá vydavatelství, novináři i další zájemci. Materiály pro své diplomové práce si zde hledají studenti čeští i zahraniční.

CO VŠECHNO V LIBRI PROHIBITI NAJDEME

Knihovnu tvoří fondy samizdatové a exilové literatury, archiv dokumentů, osobní fondy a audiovizuální oddělení. Dnes je zde soustředěno a zpracováno přes 42 000 knihovních jednotek a přes 3520 titulů periodik. Sbírkou rozšiřují nákupy, výměny, trvalé zápůjčky a dary příznivců z domova i ze zahraničí. Z cenných unikátů a materiálů zapůjčených pořizuje knihovna kopie, a to i elektronické, které poskytuje zájemcům k prezenčnímu studiu.

Knihovní fond je rozdělen do jedenácti částí:

1. české samizdatové monografie a časopisy (fond má kolem 18 000 knihovních jednotek z 50. až 80. let, a to jak edičních, tak i publikací mimoedičních; sbírka časopisů čítá 440 titulů, všechna významná periodika jsou kompletní);
2. české exilové monografie a časopisy (fond zahrnuje 8200 knihovních jednotek, zastoupeno je 35 nakladatelství, která měla souvislý ediční program, a přes 400 jednotlivých nakladatelů a institucí, které vydávaly publikace v češtině, dále 940 titulů čs. exilových periodik);
3. monografie a časopisy 1. a 2. odboje (přes 100 knihovních jednotek legionářské literatury z 1. světové války, přes 1070 monografií čs. válečného exilu z let 1939–1945 a 140 titulů časopisů z období 1. a 2. světové války);
4. cizí samizdatové monografie a časopisy (520 knihovních jednotek slovenského a 1940 knihovních jednotek polského samizdatu, 50 titulů slovenských a 328 titulů polských periodik, okrajově je zastoupen i ruský samizdat a periodika z bývalé NDR);
5. cizí exilové monografie a časopisy (přes 1030 knihovních jednotek slovenských exilových monografií a 60 titulů časopisů, 610 svazků monografií ruského a ukrajinského exilu z let 1920–1990 s více než 35 tituly časopisů, polský exil je zastoupen pouze několika desítkami titulů časopisů a stovkou publikací);
6. cizojazyčné monografie a časopisy (fond cizojazyčných knih se vztahem k Československu a dalším komunistickým zemím nebo k problematice lidských práv, včetně překladů z češtiny, má 4300 svazků a 700 titulů časopisů);
7. krajanské monografie a časopisy (více než 670 knihovních jednotek a několik desítek titulů periodik vydávaných krajany především v Rakousku, USA a bývalé Jugoslávii);
8. česká a slovenská domácí periodika od 60. let do současnosti (mj. kolekce více než 200 titulů novin a časopisů ze srpna 1968);
9. dokumentace a archiv;
10. příruční knihovna – tematická a sekundární literatura (celkem kolem 5400 položek);
11. audiovizuální oddělení.

Bližší informace najdete na www.libriprohibiti.cz.

MILAN VALDEN | Milan.Valden@seznam.cz

Foto: Milan Valden

Rozhovor

s **PhDr. Vítem Richterem,**

ředitelem Knihovnického institutu NK ČR, předsedou Ústřední knihovnické rady, bývalým předsedou SKIP a jeho současným čestným předsedou – prostě knihovníkem na několik set procent

Národní knihovna bez budoucnosti?

Předesílám, že na tomto místě nebudu mlžit a vytvářet dojem, že jsme se s Vítem Richterem poznali až v době přípravy tohoto rozhovoru. A tak se čtenářům časopisu *Čtenář* i jemu samotnému omlouvám za tykání. V červnu, byl je to pro mě téměř neuvěřitelné, se dožívá sedmdesátin. Během posledních zhruba 40 let byl u všeho významného, co hýbalo českým knihovnictvím. To jsou podle mne velmi pádné důvody, proč musel vzniknout tento rozhovor...

- Ztratil jsme více než třetinu svých uživatelů, klesají počty výpůjček, návštěvníků a je otázkou, zda se k nám ještě někdy vrátí. Národní knihovna je z tohoto hlediska národní ostudou.
- Myslím si ale, že nelze pokračovat, dokud se nerozhodne o budoucnosti knihovny, protože to, co se nyní připravuje, není budoucnost, ale stagnace. Mělo by padnout definitivní rozhodnutí vlády o nutnosti výstavby nové budovy knihovny a ihned zahájit přípravu.

Od roku 1971, prakticky celý svůj profesní život, jsi věrný jediné instituci, a to dříve Státní, dnes Národní knihovně ČR. V čem to považuješ za přínosné – a naopak omezující – a proč?

Národní knihovna je velká a složitě strukturovaná instituce a není jednoduché ji podrobně poznat. Během svého dlouhého působení jsem měl šanci si ji v pravém slova smyslu osahat – od pomocné práce ve skladišti knihovních fondů přes různé útvary služeb a specializovaných oddělení až po řízení výstavby a provozu Centrálního depozitáře v Hostivaři. Na pozici ředitele Knihovnického institutu mám naopak možnost získat vůči NK ČR určitý odstup a vidět ji z pohledu ostatních knihoven, které využívají její služby. Omezující je to, že v pozici předsedy Ústřední

knihovnické rady (ÚKR) a (dříve) předsedy SKIP bývá někdy složité vyjednávání s Ministerstvem kultury, protože se zde ve vztahu k mé osobě ne vždy vnímá či odlišuje, kdy jedná o mě, a kdy za NK ČR. Může to být také konfliktní ve vztahu k vedení knihovny, kdy nemusí být vždy oceněno, že o NK ČR mluvím z pozice ÚKR.

Po maturitě ses dostal ke studiu knihovnictví až po několika pokusech. Co ti tolik přitěžovalo?

To se dá obtížně identifikovat, nikdy jsem o tom moc neuvažoval a nepátral. Můj otec byl sudetský Němec, který díky mé matce Češce nebyl odsunut do Německa. To bylo i příčinou častějšího drobného pohledu komunistických úřadů na naši

rodinu. Na druhé straně jsem se původně vyučil strojním zámečnickem, takže jsem se v přihláškách na Filozofickou fakultu UK mohl prezentovat vylepšeným kádrovým profilem jako dělník. Na studium knihovnictví jsem se dostal až na čtvrtý pokus a jistě v tom sehrály úlohu i nepříliš ideální známky na mém maturitním vysvědčení.

V hierarchii NK ČR jsi se ke svému nynějšímu postu ředitele Knihovnického institutu připravoval krůček po krůčku. Čím všim tato cesta poznamenala tvoji práci?

Asi nemohu odpovědět jinak, než že to byla dobrá zkušenost pro poznání NK ČR i systému knihoven jako celku. Chtěl bych si ale i sám pro sebe připomenout jedno hledisko své profesní dráhy – obsazování různých vedoucích postů pro mě nikdy nebylo prioritou, nikdy jsem o žádné vedoucí místo neusiloval. Většinou to bylo tak, že jsem se na své minulé i současné pozice dostal tak trochu z donucení, či spíše přijal jsem je proto, že jsem je v daném okamžiku vnímal jako smysluplné a prospěšné. Na všech místech v knihovně jsem se setkal a mohl pracovat s výbornými lidmi, kteří byli zapálení pro svou práci, a to je něco, co mě v knihovně stále drží.

A když se po této cestě ohlédneš, co považuješ za její hlavní mezníky?

Bylo jich určitě více: rozhodnutí studovat knihovnictví, rok 1989 a moje zapojení do obnovy SKIP, výstavba depozitáře v Hostivaři, zvolení předsedou SKIP a potom i jmenování předsedou ÚKR. Musím ale zmínit jedno osobní setkání, které mě ovlivnilo na celý život – v roce 1971, ještě dříve než jsem nastupoval do NK ČR, jsem se v Novém Městě pod Smrkem seznámil s evangelickým farářem Svatoplukem Karáskem. Svátovi v roce 1973 odebrali státní souhlas a nemohl vykonávat funkci faráře, a proto sháněl nějaké zaměstnání. V té době, už jako zaměstnanec knihovny jsem měl za úkol obsluhu mimopražských depozitářů, mezi které patřil také hrad Houska, kde byla uložena unikátní sbírka cizojazyčných novin a časopisů vycházejících na území Československa. Svátovi jsem řekl o uvolněném místě správce a pak se stal zázrak – farář se proměnil v katechéta. Houska se stala na několik málo let jedním z center českého undergroundu, dokonce zde byla nahrána první gramofonová deska skupiny

The Plastic People of the Universe. Byla to nádherná léta, která však v roce 1976 skončila Svátovým zatčením spolu s dalšími představiteli kulturního undergroundu. Nejsem věřící, ale díky němu jsem si uvědomil, jak je důležité neprodávat se a dělat užitečné věci i v době nepohody.

Jak se od sametové revoluce proměnilo a vyvíjelo knihovnictví u nás?

Do roku 1989 bych české knihovny hodnotil jako „knihovny zastaveného času“. V roce 1989 se nám s kolegyní Zdenou Blechovou podařilo publikovat v *Technickém magazínu T* delší článek *Zpráva o stavu knihoven v Čechách*, který dobře charakterizuje bezvýhodnou atmosféru, která tehdy v knihovnách panovala. NK ČR byla v té době v totální krizi; měli jsme 500 000 svazků na hromadách a 2 mil. svazků uložených v nevhodných plechových halách a na starých hradech. Myslím si, že by stálo za to článek po třiceti letech znovu publikovat, aby si současníci uvědomili, jakou cestu jsme urazili (*pozn. red.:* podstatné pasáže textu budou přetištěny v letním dvojčísle). Listopad 1989 otevřel českým knihovnám cestu do budoucnosti. Za náš knihovnický systém se dnes nemusíme stydět. Pokud uvažuji o veřejných knihovnách, nejvíce si uvědomuji dva podstatné hendikepy. Nedaří se nám dosáhnout toho, aby knihovny byly podporovány a rozvíjeny jako přirozená součást vzdělávacího systému, zejména systému celoživotního učení a občanského vzdělávání v tom nejširším slova smyslu. Tím druhým je dluh, který si stále neseme z dob socialismu – omezená výstavba nových knihoven či jejich rekonstrukce a modernizace. Řada našich dnešních knihoven neodpovídá požadavku na vzhled současného moderního prostoru veřejné instituce určené pro studium i volný čas.

A teď bych se rád zaměřil na citlivé téma nové budovy NK ČR, o kterém se nyní z pozice knihovny příliš nemluví. Od kdy vlastně knihovna usiluje o svou novostavbu?

S nedostatkem prostor se potýkal v 18. století i Karel Rafael Ungar, ale s výstavbou nové knihovny přišel až koncem 19. století tehdejší ředitel Richard Kukula. Nakonec to skončilo rekonstrukcí Klementina pro potřebu knihovny ve 20. až 30. letech minulého století, kterou projektoval architekt Ladislav Machoň. V šedesátých

letech se připravoval nový projekt, ale vše skončilo invazí v roce 1968. V devadesátých letech se nám během dvou let podařilo vybudovat depozitář v Hostivaři s kapacitou 4,5 mil. svazků, a tím vyřešit nejpalčivější problém s uložením knihovního fondu. Podle původního záměru měla následovat výstavba nové budovy. S tím se začalo v roce 2004 a úsilí vyvrcholilo výběrem projektu knihovny jako blobu od architekta Jana Kaplického. Jeho řešení bylo z hlediska funkčního opravdu vynikající, ale blob svou extravagantností společnost rozděloval. Rozdělil nakonec i politiky a to bylo začátkem konce. Vyjádření Václava Klause o tom, že své tělo nechá připoutat k bagru, aby zabránil výstavbě blobu, bylo symbolickým zlomem, kdy se z odborného problému stal neřešitelný politický a následně mediální problém.

Myslím si, že se stále zamlžuje skutečnost, že v památkově chráněném Klementinu, navíc s podloží v náplavové oblasti a ležícím v oblasti záplav, moderní knihovnický provoz prostě nelze zavést... Jak vlastně došlo k rozhodnutí, že nová knihovna nebude?

Rozpoutala se nekonečná a nesmyslná debata, která se zcela míjela s potřebami knihovny. Debatovalo se o všem možném, ale skutečná situace knihovny nikoho nezajímala. Tehdejšími představiteli ministerstva kultury šlo především o to, nějakým způsobem utišit neutuchající diskuzi o návrhu Jana Kaplického. Nakonec v roce 2008 padlo chybné politické rozhodnutí, které nemělo nic společného se skutečnými potřebami NK ČR. Byl to ministr Václav Jehlička, působící ve druhé vládě Mirka Topolánka, který rozhodl, že budoucností knihovny nebude novostavba, ale Klementinum a další výstavba depozitářů v Hostivaři. Vzápětí začaly v mediálním prostoru zaznívat názory, že novostavba je zbytečná. Objevila se sbírka fantasmagorických nápadů, jak Klementinum přestavět a dostavět, například podkopáním podstatné části Klementina, proražením otvoru do Platněřské ulice pro vjezd do podzemí nebo výstavbou vícepodlažního objektu na místě dnešní haly služeb apod. Byly to účelové demagogie, protože všichni jsme věděli, že Klementinum má statut národní kulturní památky, u které nelze uvažovat s žádnou expanzí.

Co je vlastně nyní v Klementinu hotové?

Revitalizace začala 1. a 2. etapou ještě podle původního záměru, kdy v Klementinu měly zůstat historické knihovní fondy, hudební oddělení a Slovanská knihovna, tedy útvary, které nevyvolávají tlak na expanzi prostor. Dnes, po deseti letech, je obnoveno 48 % areálu Klementina, ale jedná se o část, kde se většinou nepočítá s intenzivním knihovnickým provozem. I přesto jsou zkušenosti jednoznačné – to, co požadovala památková péče, se bez ohledu na náklady podpořilo a realizovalo. To, co se požadovalo z hlediska fungování provozu knihovny, bylo většinou odmítnuto s poukazem, že je to příliš nákladné nebo z hlediska památkové péče nemožné. Obnovené prostory jsou nádherné, ale knihovnu v nich moc nenajdeme...

Zaprognozuj si! Jak to bude dál pokračovat?

Nyní by měla revitalizace vstoupit do závěrečné 3. etapy, která zahrnuje všechny základní knihovnické provozy, tj. jakési srdce knihovny. Z projektu je zřejmé, že se demontuje původní koncept knihovnického provozu vybudovaný architektem Machoněm, který ale není nahrazen ničím novým, co by otvíralo cestu pro budoucí rozvoj. Zcela zásadním limitem je redukce skladovacích kapacit – z původní skladovací kapacity Klementina v rozsahu 3,1 mil. knihovních jednotek zbyde něco přes 1 mil. Vzhledem k tomu, že v současnosti má NK ČR 7,4 mil. knihovních jednotek, znamená to, že v příštích desetiletích se stále více dokumentů požadovaných čtenáři bude muset trvale převážet. Takový koncept je naprosto nepřijatelný jak z pohledu pohotovosti služeb, tak zejména z hlediska ochrany knihovních fondů, která je pro každou národní knihovnu absolutní prioritou. Takovou národní knihovnu nenajdeme nikde na světě!

Před časem vedoucí knihovnických útvarů NK ČR připravili odmítavé stanovisko k realizaci 3. etapy. Proč až nyní?

Záludností bylo, že revitalizace Klementina byla rozdělena na několik etap. Samotná etapizace stavby není nic neobvyklého, ale problém spočíval v tom, že nebyl připraven a schválen celkový projekt rekonstrukce pro potřeby knihovny. Proto se projektovalo a stavělo salámovou metodou po kouskách a nikdo předem nemohl znát

konečný výsledek a dopady. Stále se také měnilo personální obsazení památkového dozoru, což často způsobilo, že to, co bylo při přípravě projektu povoleno, bylo v jeho konečné verzi zamítnuto. Až konečná verze projektu závěrečné etapy rekonstrukce Klementina odhalila celý rozsah problému. Na situaci upozornila ÚKR v roce 2017 ministra Hermana v souvislosti se jmenováním nového ředitele, ale nic se od té doby nestalo (pozn. red.: viz Prohlášení k situaci v Národní knihovně ČR <http://ukr.knihovna.cz/stanoviska-a-dokumenty-ukr-cr/>). Bude nutné přiznat chybu, ale do toho se nikomu nechce.

Dnešní uživatelé knihovny velmi často na své objednávky literatury dostávají odpověď, že kniha je nedostupná. Souvisí to s rekonstrukcí Klementina?

Ano, ale jen částečně. S postupující revitalizací Klementina se snižuje skladovací kapacita, protože se postupně musí kvůli narušené statice objektu rušit původní dvoupodlažní skladovací konstrukce. Hlavní příčinou jsou ale průtahy s rekonstrukcí původního depozitáře v Hostivaři. Nyní má knihovna více než 900 000 svazků ze svého knihovního fondu uloženo v bednách mimo regály, a tak vyřazeno z používání. Situace trvá již několik let a bude se nejméně do konce roku 2020 dále zhoršovat, dokud oprava neskončí. Bohužel se nejedná jen o staré, málo využívané fondy, ale v bednách končí i nejnovější přírůstky. Pokud vezmeme jen náklady na znehodnocený nákup knih a časopisů, přičteme do toho práci stovek pracovníků věnujících se zpracování přírůstků, které skončí bez užítka v bednách, dostáváme se ke škodám v řádu stovek milionů korun. Ztratili jsme více než třetinu svých uživatelů, klesají počty výpůjček, návštěvníků a je otázkou, zda se k nám ještě někdy vrátí. NK ČR je z tohoto hlediska národní ostudou.

To skoro vypadá, jako by na tom byla dnes knihovna hůře než za komunistů... Nabízí se otázka: kdo za to může a jaké jsou příčiny této situace?

Na to není jednoduchá odpověď. Příčin je celá řada, ale já za podstatné považuji přípravu, organizaci a řízení investic. Musíme si uvědomit, že NK ČR má od roku 2004 již sedmého ředitele. Do vedení knihovny jsou ministerstvem většinou

dosazováni „manažeři“ s nulovou kvalifikací k řízení národní knihovny, kteří mají za úkol „řídít“ investice. Když se jim to nedaří, jsou odvoláni a nahrazeni někým jiným. Každý manažer pracuje tak, že si přivede své lidi a zbaví se těch, kteří tam působili doposud. To platí zejména pro ty, kteří řídí investice. Vedle toho se mění lidé na ministerstvu, památkáři, ale také pravidla veřejných zakázek apod. Výsledkem je, že se často začíná od začátku, a především se ztrácí kontinuita a odpovědnost. Investiční činnost je fakticky od provozu knihovny oddělena. Odborné útvary mají jen velmi omezenou možnost zasahovat do přípravy investic. Čas od času jsou sice vyzváni, aby se k dokumentaci vyjádřili, ale nedozví se, zda jejich požadavky či připomínky byly zapracovány. Potom se může stát, že třeba parametry klimatizace neodpovídají normám, části Klementina nelze využít pro nízkou nosnost podlah, rekonstruované prostory nelze používat, protože zase chybí finance na vnitřní vybavení apod.

Jaké vidíš řešení? Jak z toho vybědnout?

Podle mého názoru jsme se dostali do situace, kdy nelze správně odpovědět – vždy bude něco špatně. Není pochyb o tom, že rekonstrukci Klementina je nutno dokončit, protože dožívají veškeré rozvody, sítě, některé provozy jsou rekonstrukcí rozděleny a část budovy je v havarijním stavu. Myslím si ale, že nelze pokračovat, dokud se nerozhodne o budoucnosti knihovny, protože to, co se nyní připravuje, není budoucnost, ale stagnace. Mělo by padnout definitivní rozhodnutí vlády o nutnosti výstavby nové budovy knihovny a ihned zahájit přípravu. Musí být také jednoznačně řečeno, co v budoucnu zůstane v Klementinu, co bude v nové budově a jak se budou využívat depozitáře a provozy v Hostivaři. A je tu ještě jeden zásadní problém – dosavadní rekonstrukce trvala deset let a jsme sotva v polovině. Za těchto okolností se obávám, že 3. etapa ve své složitosti může trvat ještě déle. Další dlouhé období provizoria je pro knihovnu a její uživatele něco děsivého! Musí být nastaveny závazné termíny pro realizaci 3. etapy, a to nejen pro knihovnu či dodavatele stavby, ale také pro Ministerstvo kultury, které musí zajistit plynulé rozhodování a financování. Smyslem a cílem knihovny je služba uživatelům a ochrana knihov-

ního fondu a těmto cílům musí být podřízena realizace investic. V posledních deseti letech podle mě vedení knihovny na tento princip rezignovalo. To je nutno změnit.

Na závěr opusťme Klementinum. V oboru jsi dosáhl snad všech ocenění, která lze u nás získat. Čeho by ses profesně ještě rád dožil?

Asi tě svou odpovědí zklamou. Nikdy v životě jsem si před sebe nestavěl nějaké vznešené cíle, ale snažím se reagovat jen na to, co přináší každodenní život. Mohl bych se těšit na pokládání no-

vého základního kamene novostavby NK ČR, ale to bych si asi příliš sebevědomě prorokoval nepravděpodobnou dlouhověkost.

V dnešní překotné době působíš trochu jako boží zjevení, jako jistota kontinuity a uvážlivého rozvoje. Tvůj život neprovázají žádné poklesky či skandály. Nemůžeš tedy na závěr o sobě uvést alespoň něco osobního? Jediné, co jsem zjistil na internetu, je, že rád chodíš po horách...

Na to si budeš muset najmout Hercula Poirota!

JAROSLAV CÍSAŘ | ctenar@svkkl.cz

Foto: Silvie Hejlová

PhDr. VÍT RICHTER se narodil 11. 6. 1949 v Praze. Nejprve se vyučil strojním zámečnickem, v letech 1974–1979 vystudoval na FF UK knihovnictví. V roce 1980 se stal v NK ČR vedoucím oddělení studoven, pak vedl oddělení souborných katalogů (od 1985), od roku 1990 byl ředitelem sektoru služeb a speciálních oddělení, v období 1992–95 se zabýval výstavbou Centrálního depozitáře v Hostivaři, jehož byl v letech 1995–98 ředitelem. Od roku 1998 stojí v čele Knihovnického institutu. Podílel se na obnovení SKIP ČR, v letech 1998–2013 byl jeho předsedou (od roku 2013 je jeho předsedou čestným); od roku 1998 je rovněž předsedou Ústřední knihovnické rady. V databázi odborné knihovnické literatury je podepsán pod téměř 500 tituly. Vedle rozsáhlé publikační, přednáškové a organizační činnosti se podílí i na průzkumech četby a od roku 1999 je mj. členem redakční rady časopisu *Čtenář*.

V roce 2001 obdržel čestnou medaili Z. V. Tobolky, získal Cenu českých knihovníků (2010) a Cenu MK ČR za přínos k rozvoji české kultury (2011).

Kronika

Jubileum Štěpánky Běhalové

V letošním roce slaví významné životní jubileum PhDr. Štěpánka Běhalová, Ph.D., absolventka oboru knihovnictví na Filozofické fakultě UK v Praze. Dnes působí v Muzeu Jindřichohradecka jako kurátorka sbírky rukopisů, starých tisků a Landfrasovy tiskárny. Kromě toho, že se v rámci své profese věnuje organizování odborných konferencí a pořádání výstav, publikuje odborné texty věnované převážně problematice knižní kultury 19. století.

Mimořádné jsou její aktivity v Ústřední knihovnické radě, jakož i její činnost v Asociaci muzeí a galerií (AMG), kde uplatňuje své koncepční a manažerské schopnosti. Komise knihovníků AMG se pod jejím vedením změnila ve funkční platformu pro řešení aktuálních otázek a problémů. Jako předsedkyně této komise zastupuje muzejní a galerijní knihovny a prosazuje nejen jejich zájmy, ale podílí se a podporuje spolupráci mezi knihovnami a dalšími pamětovými institucemi. V současnosti patří k nejvýznamnějším osobnostem českého muzejního knihovnictví.

Kolegové, kteří ji znají, jí děkují za propagaci muzejního knihovnictví a prosazování společných cílů. Přejeme pevné zdraví a stálý elán nejen v pracovním, ale také osobním životě.

ALENA PETRUŽELKOVÁ | petruzelkova@pamatnik-np.cz

Foto: archiv Prácheňského muzea v Písku

Akviziční portál

Městská knihovna Antonína Marka Turnov se podílela na vzniku nové aplikace *Akviziční portál*, který byl spuštěn na podzim roku 2017. Společnými silami ji knihovníci posouvají kupředu dodnes. V současnosti portál využívá více než sto tuzemských knihoven. O co konkrétně se jedná? Co je smyslem portálu? A proč se knihovna rozhodla jít tímto směrem? Odpovědi naleznete v tomto článku.

→ Z portálu se dnes stává spíše než pouhý akviziční nástroj komunikační prostředek uvnitř knihovny, přes který si knihovníci předávají informace, sdílejí své poznatky o jednotlivých titulech a především se všichni mají možnost spolupodílet na nově nakupovaných knihách.

Myšlenka na počátku

Knihovny nemají příliš technologií, které by jim optimalizovaly vnitřní procesy. V soukromé sféře je zcela běžnou praxí automatizace a nově přichází i zapojování umělé inteligence. Přidaná hodnota knihovny je v jejím osobním přístupu ke čtenářům, avšak od činností, které přináší nejvyšší hodnotu pro naše čtenáře, nás leckdy odvádí administrativa a jiné mechanické práce.

Jednou z nejvíce mechanicky zatíženou činností v knihovně je akvizice. Akvizitér musí sledovat duplicitu včetně různých vydání, které nakladatelé opatřují jinými obálkami či dokonce i názvy až po vyřizování objednávek, reklamací atd. Proces akvizice je násobně zkomplikován faktorem, že neexistuje jediná ústřední distribuce, která by zastřešila českou produkci, a tudíž akvizitér musí udržovat paralelně několik odběratelských kanálů.

Od myšlenky k realizaci

Od první myšlenky k aplikaci v praxi byl jen malý krok. Cílem bylo vytvořit jediný portál zastřešující hlavní distribuce, resp. propojení nabídky knižních distributorů do jednoho katalogu,

kde bude akvizitér disponovat maximálním přehledem o všech dostupných titulech, cenách apod.

Projekt se však neomezil pouze na propojení skladů jednotlivých distributorů. Postupně se datová struktura obohacovala i o další cenová data, pro jejichž získávání knihovnici navštěvují další zdroje. Příkladem takových zdrojů, kam knihovníci zavítají pro inspiraci, je portál *Databazeknih.cz* či *ČBDB*. Dodnes nebylo de facto v lidských silách ručně procházet kompletní nabídku titulů a porovnávat všechny knihy i na recenzních webech.

Hlavní funkcionalita

Hlavní myšlenka byla zcela jednoduchá – nalézt všechny knihy v jediném katalogu a mít možnost je objednat z jednoho katalogu. Pomocí systému je dnes možné knihy objednávat napříč všemi dodavateli jedinou objednávkou. Knihovna díky tomu disponuje přehledem všech uskutečněných objednávek na jednom místě, a proto mj. stálým přehledem o výši investovaných peněz v průběhu roku.

Komplexní nástroj

Postupem času se z *Akvizičního portálu* stává aplikace se zcela jiným využitím. První myšlenka samo sebou přetrvává a je základním stavebním kamenem pro další možnosti, které jsme si sami nedokázali při spuštění projektu zdaleka představit. Díky agregaci české produkce do jednoho místa se otevřely dveře více možnostem, jak zefektivnit přidružené procesy.

Stránky portálu s ukázkami cenové nabídky knižních titulů od několika distributorů

Není sleva jako sleva

Akviziční portál umožňuje nákup knih se zajímavou slevou, pohybující se nejčastěji v intervalu 28–36 %, avšak naše knihovna si po delším čase uvědomila, že dřívější snaha o optimalizaci ceny není tím nejdůležitějším nákladovým faktorem. Čas strávený vyhledáváním knih u pěti dodavatelů a porovnáváním hodnocení v databázích knih, předávání papírků s tipy v knihovně, kontrola v katalogu již zakoupených knih, dohledávání sérií, kontrola různých vydání apod. pro nás znamenala nesrovnatelně větší interní náklady, které nám s *Akvizičním portálem* de facto odpadly. A to je ta největší sleva, které jsme dosáhli v procesu akvizice a která je neporovnatelná s procentní slevou na knihách. Akvizitér portál je k dispozici zdarma pro všechny knihovny na adrese <https://akvizice.teamlibrary.cz/>.

JAROSLAV KRÍŽ | reditel@knihovna.turnov.cz

Koncepce webu Městské knihovny Ústí nad Orlicí

Vítězem letošního jubilejního 20. ročníku soutěže Biblioweb o nejlepší webovou prezentaci knihovny se stala Městská knihovna Ústí nad Orlicí (www.knihovna-uo.cz). Vyhrála celkově již podesáté, poprvé v roce 2002. Knihovna se vždy snažila vytvářet svůj web jako informační portál – tak, aby nezprostředkovával pouze přístup k fondům a službám knihovny, ale aby na něm čtenáři a veřejnost našli také informace o regionálních osobnostech, neziskových organizacích a organizacích pro zdravotně znevýhodněné spoluobčany, které ve městě působí, a informace o dalších kulturních a vzdělávacích institucích, se kterými knihovna spolupracuje.

Webové stránky jsou pro nás důležitým komunikačním kanálem, snažíme se je integrovat a koordinovat s celkovým pojetím služeb knihovny. To souvisí nejen s poskytováním služeb konkrétním čtenářům, ale z pozice pověřené a střediskové knihovny nabízíme na webu i metodické služby pro střediskové a obecní knihovny našeho regionu – všechny knihovny mají automatizovaný knihovní systém Koha a na webu je pro knihovny i veřejnost k dispozici celookresní souborný katalog. Také se snažíme shromažďovat a zveřejňovat informace o regionálních osobnostech našeho regionu. Aktivně vytváříme a aktualizujeme databázi regionálních osobností (www.osobnostiregionu.cz), na které dlouhodobě spolupracujeme s ostatními knihovnami okresu.

První webovou stránku jsme měli už v roce 1998 a vždy jsme si web vytvářeli sami – hlavní zásluhu na jeho tvorbě má náš IT pracovník Josef Moravec, ale i ostatní pracovníci knihovny se k jeho obsahu aktivně vyjadřují a neustále ho „vylepšujeme“. V současnosti na něm lze například vyhledávat plné texty zákonů, je možno stahovat plné texty e-knih z Městské knihovny v Praze (MKP), nabízí katalog zvukových knih pro zdravotně znevýhodněné uživatele apod. Web je interaktivní; čtenáři se mohou přihlásit do svého čtenářského konta a sami sledovat historii svých výpůjček, případně si přes něj sami výpůjčky prodlužovat a rezervovat dokumenty jak půjčené, tak volné.

Usilujeme o integraci webových stránek s on-line katalogem VuFind tak, aby přechod mezi oběma

těmito systémy byl vždy co nejplynulejší a nejsnadnější. Vyhledávací formulář katalogu je plně integrován do záhlaví všech stránek webu a stejně tak hlavní navigace webu je integrována přímo do všech stránek katalogu.

Vždy jsme se hodně zaměřovali i na přístupnost webu. Kromě respektování standardních požadavků na přístupnost je též responsivní, čímž se výrazně zlepšuje uživatelský zážitek především na menších zařízeních, jako jsou tablety a mobilní telefony.

Web spravují a průběžně aktualizují dva naši knihovníci v rámci své pracovní náplně. Při jeho tvorbě a údržbě používáme freewareové a open-sourceové nástroje. Své webové stránky máme rovněž v anglické a německé verzi.

Náš online katalog je též napojený na další informační zdroje: legislativní databázi zakonyprolidi.cz, e-knihy eReading.cz včetně možnosti půjčování a nabídky e-knih MKP, které je možné zdarma stahovat přímým odkazem z našeho katalogu.

Návštěvníci stránek s námi mohou komunikovat pomocí e-mailu nebo formulářů integrovaných do webových stránek (např. pro objednávky MVS), pomocí Facebooku a Instagramu. Stránky umožňují rovněž přístup ke službě *Ptejte se knihovny*.

JANA KALOUSKOVÁ | j.kalouskova@centrum.cz

Pozn. red.: Soutěž Biblioweb proběhla v letošním roce ve stávající podobě zřejmě naposledy. Jakmile dojde k dohodě na jejích změnách, budeme vás o tom neprodleně informovat i na stránkách Čtenáře.

Malý pohled do historie právní úpravy knihoven

Milí čtenáři *Čtenáře*, pojďme se na chvíli vrátit o nějaký ten rok zpátky. Nuže: v Plzni si připomínají dvacet let od zavedení elektrické tramvaje, na pražském Smíchově padesát let od založení pivovaru Staropramen, zatímco v Egyptě uplynulo padesát let od slavnostního otevření Suezského průplavu. V Liberci právě zakládají zoologickou zahradu a ve Francii umírá malíř Auguste Renoir. Zbývá třicet let do založení časopisu *Čtenář* zhruba v dnešní podobě. Už víte, v jakém roce jsme se ocitli? Jsme v roce 1919, kdy spatřily světlo světa dva právní předpisy, jimiž byly zavedeny veřejné knihovny. Šlo o zákon č. 430/1919 Sb. z. a n., o veřejných knihovnách obecních, který nabyl účinnosti 30. 7. 1919 (budu o něm psát hlavně jako o zákoně o knihovnách), a jeho prováděcí nařízení vlády č. 607/1919 Sb. z. a n., jímž se provádí zákon o veřejných knihovnách obecních, které nabylo účinnosti dne 22. 11. 1919 (budu o něm psát jako o vládním nařízení).

→ **Knihovny jsou pojaty jako instituce sloužící k „doplnění a prohloubení vzdělanosti všech vrstev obyvatelstva“, proto právní úprava řeší vcelku podrobně obsah knihovních fondů, otvírací dobu i pravidla pro poskytování dokumentů. Zákonodárce nezapomněl ani na pravidla pro financování.**

Pojďme se tedy podívat, jak vypadala soustava knihoven v době první republiky a v době pozdější, až do roku 1959, kdy byly (ke dni 1. 8.) oba uvedené právní předpisy zrušeny. Zároveň bude zajímavé učit si alespoň v duchu letmé porovnání se současnou právní úpravou.

Zřízení knihovny

Úplným základem právní úpravy byla povinnost každé politické obce, která má více než 400 obyvatel a v níž působí alespoň obecná škola, zřídit a provozovat veřejnou knihovnu. Pojem „veřejná knihovna“ je, nutno připustit, stručnější a vhodnější nežli nynější pojem „knihovna evidovaná Ministerstvem kultury“. Mimochodem, když Evropská komise vydala 17. 4. 2013 rozhodnutí, v němž řešila dotace na podporu knihoven, pojednávala o veřejných knihovnách, které plní „skutečný veřejný úkol a povinnost“.

A nyní se již vydejme do minulosti. Zákonodárce si uvědomuje, že zřídit knihovnu nelze ze dne na den, proto stanovil přechodná ustanov-

vení. Politická obec splňující výše uvedené parametry ji musí zřídit „pokud možno ihned“, nejpozději však do 31. 12. 1920. Politické obce s méně než 400 obyvateli, ale v nichž působí obecná škola, mají lhůtu o rok delší. Jsou povinny zřídit knihovnu do 31. 12. 1921.

Budování fondů

Knihovny jsou pojaty jako instituce sloužící k „doplnění a prohloubení vzdělanosti všech vrstev obyvatelstva“, proto právní úprava řeší vcelku podrobně obsah knihovních fondů, otvírací dobu i pravidla pro poskytování dokumentů. Zákonodárce nezapomněl ani na pravidla pro financování.

Ve fondu knihovny smí být pouze „četba vzdělávací, naučná i zábavná“, ovšem pouze taková, která má „skutečnou vnitřní hodnotu“. Tak stanoví zákon. Toto obecné konstatování bylo upřesněno vládním nařízením způsobem, který se nám dnes může zdát úsměvný, mějme však na paměti, že jsme v roce 1919 a doba je jiná. Knihovny tedy například nesměly mít ve fondu „výtvory

nemravného rázu (díla pornografická)“ nebo „de-
tektivní a indiánské povídky“. Republika je do-
sud mladá, takže nebyly přípustné ani „pamflety
snižující tendenčně celé stavy nebo vrstvy oby-
vatelstva“ a hlavně „díla směřující proti trvání
a celistvosti státu československého“. Pro pří-
pad, že by někdo váhal, zda určitý dokument smí,
či nesmí být ve fondu, mohl se poučit v sezna-
mu, který vydalo Ministerstvo školství a národní
osvěty a v němž uvádí, které spisy a výtvo-
ry je „nutno vyloučiti z veřejných knihoven“.

Právní předpisy pamatovaly nejen na kvalitu
knihovního fondu, ale i na jeho rozsah. Knihovna
musela při svém vzniku mít alespoň 50 váza-
ných svazků „cenné četby“. Akviziční činnost
byla povinná: ročně se muselo pořídit alespoň
deset dalších vázaných svazků. Zvláštní pravidlo
platilo pro „obce větší“ – ty byly povinny každo-
ročně rozšířit fond své knihovny alespoň o ta-
kový počet vázaných svazků, který se rovnal 1 %
počtu všech obyvatel obce.

Ofvovací doba a umístění

Aby knihovny mohly plnit svůj účel, vládní naří-
zení podrobně stanovuje jejich minimální otví-
rací dobu. V obcích s méně než 2000 obyvateli
musí být přístupné alespoň 30 týdnů ročně, a to
minimálně jednou týdně; naopak v obcích s více
než 10 000 obyvateli musely být přístupné den-
ně. Výpůjční hodiny musely být stanoveny tak,
aby „vyhovovaly většině obyvatelstva a podporo-
valy oběh knih“. Aby služby knihovny byly co
možná nejlepší, bylo jejich povinností „účinným
způsobem uváděti ve známost obecního se-
znamy novině svých“.

„Úplně vybudovaná knihovna skládá se z púj-
čovny knih, čítárny časopisů a knihovny příruč-
ní.“ Tak stanoví § 3 zákona. Právní předpisy určo-
valy i základní parametry prostor, v nichž má být
umístěna. Muselo jít o vhodně místnosti, které
jsou „důstojně a účelně upravené“. Knihovna ve
městě musela mít „zvláštní síň pro čítárnu mlá-
deže do 16 let“. Protože zde docházelo k prezen-
čním výpůjčkám, musela být světlou, prostornou
a přiměřeně zařízenou místností. A co je nejdůle-
žitější: žádná část knihovny nesměla být umís-
těna tam, kde se čepují alkoholické nápoje. Inu,
ve Spojených státech amerických před pár mě-
sici zavědli prohibici a mladá republika šla s do-
bou!

Výpůjčky

Vládní nařízení pamatovalo také na půjčovny
(pobočky knihovny) „v obcích rozlehlých“ a ve
velkých městech. Pokud mělo město více než
40 000 obyvatel, muselo v různých svých čás-
tech zřídit pobočky alespoň pro každých 20 000
obyvatel. Pokud se obec skládala „z několika
osad“, musela být v každé osadě postupně zří-
zena půjčovna, a to zejména pokud byly od sebe
vzdáleny více než tři kilometry.

Právní předpisy rozlišovaly mezi prezenčními
a absenčními výpůjčkami, byt těchto adjektiv
samozřejmě nepoužívaly. Prezenční výpůjčky se
odehrávaly v „knihovně příruční“ a v „čítárně“.

Příruční knihovna musela být zřízena jako od-
dělení knihovny v obcích majících více než 2000
obyvatel. Dokumenty zařazené v příruční knihov-
ně byly k dispozici čtenářům, aniž by je musel
přímo zapůjčit knihovník. Tyto dokumenty „se
domů nepůjčují“. Vládní nařízení stanoví dosti
kazuistickým výčtem, jaké dokumenty zde mají
být – na prvním místě je uvedena Sběrka zákonů
a nařízení, následována je „přiměřeným slo-
vníkem naučným“ a díly „všeobecně poučnými“,
kam patří například díla týkající se „hlavně po-
měrů místních a krajových“, učebnice, statistiky
a – podle dobové terminologie – atlanty. Zde je
opět vidět jeden ze základních cílů zákona a vládního
nařízení: prohlubování vzdělanosti obyva-
telstva. Čítárna je pojata jako místnost určená
přímo k četbě prezenčně vypůjčených knih a ča-
sopisů a v obcích nad 5000 obyvatel musí jít
o samostatnou místnost oddělenou od půjčovny.

K absenčním výpůjčkám pak v knihovně do-
cházelo v „půjčovně knih“. Dobu výpůjčky stano-
vil knihovní řád. Ještě se k němu blíže dosta-
neme, ale tady zdůrazněme, že vládní nařízení
pamatuje na situace, kdy čtenář nevrátil vypůj-
čený dokument. Tehdy má knihovna vymáhat
jeho vrácení a je oprávněna čtenáři uložit popla-
tek z prodlení. Pokud čtenář nevrátil dokument
ani po těchto krocích, byla knihovna povinna vy-
máhat vrácení dokumentu nebo náhradu způ-
sobené škody prostřednictvím politické správy
nebo soudní cestou.

Vládní nařízení pamatovalo i na meziknihovní
výpůjční služby. Nejsou stanoveny jako povin-
nost právním předpisem, jsou na dobrovolné
smluvní bázi. Nejednalo se ovšem o služby mezi
jednotlivými veřejnými knihovnami, nýbrž o vztah

mezi veřejnou knihovnou a knihovnou jinou, slo-
vy vládního nařízení: školní, vojenskou, klášterní,
ryze vědeckou nebo odbornou. Jako zvláštní
druh knihoven zavádí vládní nařízení „ústřední
knihovny“. Pojednáme o nich ve druhé části to-
hoto textu.

Podle čl. 20 vládního nařízení „knihovny púj-
čují četbu zpravidla bezplatně“. Poplatky za vý-
půjčky mohla knihovna vybírat pouze tehdy, pokud
k úhradě jejich potřeb (tedy pro její ekonomicko-
existenci) nepostačily řádné příspěvky od
obce a jiné formy podpory. Nebylo stanoveno, jak
má být výše poplatků určena ani jakou maxi-
mální výši mohou mít, pouze byla zavedena pod-
mínka, že poplatky (tedy i jejich výši) schvaluje
„okresní výbor osvětový“. Nelze pochybovat
o tom, že při schvalování měl výbor na paměti
jeden z účelů knihoven – pracovat na národním
citění. Mohly tedy požadovat od čtenářů peněži-
tou náhradu za „legitimace a knihovní tiskopisy“,
přičemž tato úhrada nesměla „značně převyšo-
vat“ jejich výrobní cenu.

Financování knihoven

Tím se dostáváme k tomu, jak se knihovna finan-
covala. Tuto povinnost měla jako zřizovatel obec –
z dnešního pohledu tedy měla prvorepubliková

knihovna nejbliže k příspěvkové organizaci. Vlád-
ní nařízení stanovilo minimální částku, kterou
byla politická obec povinna využívat na její zří-
zení a provoz; nazývá ji „obecní dotací“. Částka
byla stanovena jako roční a lišila se podle toho,
kolik měla obec, jež knihovnu zřizovala, obyvatel.
Pro nejmenší obce (do 5000 obyvatel) činila
alespoň 50 haléřů na hlavu, pro největší (mající
více než 100 000 obyvatel) činila alespoň 80 ha-
léřů na hlavu – tedy 80 000 Kč ročně. Je to hod-
ně, nebo málo? Pro ty, kdo dospěli k závěru, že je
to málo, je třeba zdůraznit, že tyto částky byly
v minimální výši stanoveny vládním nařízením
a byly nárokové. Do značné míry tak byla ome-
zena, řekněme, politická libovůle představitelů
obce. Knihovna také mohla přijímat dary a sub-
vence, a to „peněžní i knižní“, a mohla také pořá-
dat „ve prospěch knihovního fondu podniky rázu
lidovému“ Hle, přednášky, besedy, výsta-
vy, zkrátka vidíme § 13 dnešního nařízení vlády
č. 288/2002 Sb., ovšem poutavěji napsaný jako
„pohádkové hodinky“, „večírky umělecké“...

JIRÍ KLUSON | jiri.kluson@mkcr.cz

*Dokončení příště (knihovna pro národnostní
menšiny, řízení knihoven, osoba knihovníka,
knihovní instruktor aj.)*

Co pro vás připravujeme...

- **Sté výročí prvního knihovního zákona – Liberecký kraj**
 - historie veřejného knihovnictví v Sudetech
 - knihovny na Jablonecku
 - česká a německá knihovna ve Smržovce
 - obecní knihovna v Benešově u Semil
- **Slovenské knihovnictví po roce 1918**
- **Zpráva o stavu knihoven v Čechách (text z roku 1989 z T magazínu)**
- **Téma – Čtení na léto**
- **Ohlédnutí za Bibliowebem 2019, 9. ročníkem knihovnické přehlídky OKNa a DojoConem**
- **Čtenářské kluby u nás a ve Velké Británii**
- **Hvězdárna MĚK Tábor**
- **Studijní cesta SDRUK do Nizozemska**
- **Osobní knihovna J. V. Sládka**
a další materiály.

*Zavazuje nás
a vážíme si toho, že jste
našimi čtenáři!*

Noc s Andersenem již podevatenácté

Devatenáctá pohádková Noc s Andersenem proběhla v letošním roce v pátek 29. března na 1775 místech – v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, ale také na Slovensku či v Polsku, Slovinsku, v USA, Chorvatsku, Německu, Saúdské Arábii, Turecku, Řecku, Švýcarsku, Itálii, Velké Británii, na Novém Zélandu či na Maltě, v Austrálii, Francii, Bulharsku i Rakousku, ve Španělsku a Portugalsku. Ve více než 20 zemích světa zažilo pohádkové dobrodružství mezi knížkami celkem 98 853 malých i velkých účastníků!

Velkolepou oslavu výročí narození Hanse Christiana Andersena připravili v knihovnách, školách, na radnicích, např. na radnici v Montceau, v Českých školách bez hranic, v klubech dětí, divadlech, muzeích, domech dětí i dětských domech, u skautů a pionýrů, u hasičů, ochránců přírody, na hradech i zámcích, v rodinných i mateřských centrech. Děti nocovaly v Centru pro dětský sluch Tamtam hned na třech místech, na Velvyslanectví ČR v Tel Avivu, ve francouzské mediatéce, v uherskohradištské nemocnici či v domově pro seniory, Noc připravil Dům kněžny Emy v Neratovicích, zapomenout nesmíme na společné setkání dětí na české ambasádě v saúdskoarabském Rijádu...

Dánský pohádkář byl inspirací nejen pro noční a večerní programy; jeho jménem zvali do knihoven i škol na poetické večery, pohádková dopoledne, v Kamenici, Pístině a Slavonicích děti zažily Andersenovo odpoledne, ve Vídci to byl celý den s Andersenem, v Ústí nad Orlicí samotnému nocování předcházelo o týden dříve večer s Andersenem pro mladší děti, jinde zase probíhal týden s Andersenem, v Kunovicích proběhl večírek s Andersenem... Vše se odvíjelo podle místních podmínek a možností kreativních organizátorů připravit dětem pořad věnovaný čtení pohádek, na něž se někdy zapomíná. Uvádíme jeden názor za všechny: *Noc s Andersenem pořádáme v Kolíně již potřinácté a stále nás to baví a jsme rádi, že naše dětské čtenáře také.*

Účastníci Noci v MěK ve Svitavách

Foto: archiv MěK ve Svitavách

Velvyslanec Dánského království pan Ole Frijs-Madsen se vydal na návštěvu do azylového domu Magdala pro maminky s dětmi v Praze, a děti tak slyšely pohádku v dánštině i češtině. Zástupce pana velvyslance, politický rada Michael Bennett Jensen, zavítal do Městské knihovny Antonína Marka v Turnově, kde vypravili pod vedením krále a královny pohádek Českého ráje a starosty města Turnova velkánský pohádkový průvod městem, čítající na 600 pohádkových postavíček a účastníků.

Knihovna Neratovice uvádí, že si povíдали o Andersenovi a přečetli jeho pohádku. Hans Christian poslal dětem vzkaz, ke kterému se ale musely dobrat splněním několika úkolů. Prvním z nich byl kvíz *Jak dobře znáte Neratovice?* Poté

děti hledaly ve fondu knihy, skládaly skládky a luštily doplňovačky. Znění tajenky je dovedlo ven, kde se v týmech vydaly hledat mušličky. Proběhla také honička za dvěma rozpustilými rybičkami, které nakonec předaly dětem vzkaz, kam mají nalezené mušličky donést. V Neratovicích také navštívili strom, který vysadili vloni.

V Obecní knihovně Batňovice se na palubu naložila posádka složená z dětí, knihovnice a pomocníků, kteří vypluli na širé moře a překonávali nástrahy. Prozkoumali neznámou pevninu a podle indicí zjistili, že je to Dánsko. Navštívili hlavní město Kodaň. Seznámili se s panem Andersenem a jeho pohádkami. Do lodního deníku si zapisovali poznatky z plavby. Bez mořské nemoci se v sobotu všichni v pořádku vrátili.

Na mnoha místech zasadili noční spáči tradičně pohádkové stromy. *Zasadili sme tiež Andersenovník, kučeravú vrbu. Verím, že na ňu deti budú dávať pozor. Namiesto diskotéky tancovali metlový a stoličkový tanec...*, přišlo hlášení z Prešova. Děti z Úpice také čekala o půlnoci cesta k Pohádkovníku; stromek zalily, ověnčily košťátky a zatančily u něj rituální tanec, aby byl chráněný před vším zlem.

Křídla Albatrosu kolem nás krouží už neuvěřitelných sedmdesát let, uvedla knihovna v Podbořanech. *Andersen zíral, namalovali a napsali o tom poselství celému nebi a hvězdám, které na ně blikaly. Zkoušeli štěstí, kdo porazí víc kuželek i kdo sní víc buřtů. Plná břicha provětrali procházkou a cestou necestou tmou černočernou narazili na zlatý poklad...*

Ačkoli je to k nevíře, kdysi kdesi v centru velkého města byla jedna velká knihovna a v ní pracovala spousta knihovníků a mezi nimi i zlotřilá knihovnice Berta. Na první pohled milá, sečtělá dáma, ovšem po setmění, kdy se knihovna uzavřela, tropila svým kolegům knihovníkům jednu neplechu za druhou... Celá akce byla inspirovaná knihou Ester Staré *A pak se to stalo*. Knihovníci z Centra dětského čtenářství Knihovny Jiřího Mahena v Brně vymysleli jedenáctou pohádku *O neposlušné knihovnici Bertě*, patřící tematicky do této knihy. Děti ji nejprve četly a pak se to skutečně stalo! Do poklidného andersenovského večera a čtení vtrhla Berta, všude rozházela listy z knih a taky dětem předala dopis, kde prosila o vysvobození ze svého zasklení.

Místo pro spáče v MěK Modřice

Foto: archiv MěK Modřice

Na mnoha spacích místech zaměřili programy a aktivity na rozsáhlé dílo spisovatele Ondřeje Sekory, jehož 120. výročí narození si připomínáme právě letos. Tak např. v Obecní knihovně Staříč putovali s Ferdou Mravencem po světě, Ferdové, Berušky a motýlci soutěžili v Prachaticích, v Kolíně-Štítarech měly děti za úkol najít jedenašedesát Ferdů Mravenců, což se podařilo. V knihovně v Pelhřimově děti stavěly mravenčí věž ze špejlí a plastelíny, vyráběly hmyzáky na kolíčky, hrály šipkovanou s úkoly. V pobočce Městské knihovny v Praze v Korunní ulici uspořádali společnou výpravu do světa breberek a broučinků... První se zjevila paní Múra, s lucerňičkou vypůjčenou od svatojánského broučka. Přiletěla děti poprosit o pomoc s hledáním hmyzího domečku, kam by se mohli její kamarádi schovat. A tak se děti, vyzbrojené baterkami, vydaly ve skupinkách plnit úkoly, jejichž rozluštění je dovedlo k cíli. Jinde si zase připomínali 90. výročí narození Františka Nepila...

Těšíme se zase za rok na pátek 27. března 2020, kdy proběhne jubilejní, v pořadí již dvacátá pohádková Noc s Andersenem.

HANA HANÁČKOVÁ, MIROSLAVA ČAPOVÁ

detske@knihovnabbb.cz

Místo pro setkávání lidí a výměnu informací

Pohledem na činnost Místní knihovny Skomelno vám opět představíme jednu z knihoven v malých obcích České republiky.

→ **Přiznávám, že pokud čtenář z jakéhokoli důvodu (jede na dovolenou nebo má hodně práce na zahradě) odchází z knihovny bez knihy, mám pocit, že jsem jako knihovnice selhala.**

Obec Skomelno se nachází v okrese Rokycany v Plzeňském kraji. Má 212 stálých obyvatel, jejichž počet se v létě rozšiřuje o chataře a chalupáře. I oni a také někteří obyvatelé okolních obcí navštěvují naši knihovnu. Její služby jsou pro čtenáře zdarma, protože nerozlišujeme mezi stálými a občasnými obyvateli obce. Čtenářů má knihovna celkem 36, z toho 12 dětí. Otevřeno je v pátek od 16 do 19 hodin. Knihovna se nachází v prvním patře budovy Obecního úřadu v místnosti o 44 m², kde dříve bývala školka. Budova nemá bezbariérový přístup, což mě jako knihovnici trápí vzhledem k tomu, že to komplikuje návštěvy starších spoluobčanů i maminek s kočárky.

Od historie po současnost

Historie naší obecní knihovny se začala psát v roce 1930, kdy byla postavena zdejší škola. Rok nato se z příspěvků obyvatel pořídila skříň na knihy pro školní knihovnu a její fond, jenž se v dalších letech průběžně doplňoval. Prostory školního kabinetu však narůstajícímu počtu svazků knih nestačily, a tak se knihovna roku 1955 přestěhovala do budovy tehdejšího místního národního výboru (MNV).

Vybavení máme sice starší, ale zato fortelné, aby vydrželo tíhu knih. Podle možností obecního rozpočtu se knihovnu snažím doplňovat novými regály. Našetřila jsem na ně tak, že jsem po nějakou dobu nekupovala knihy... Prostředí knihovny se snažím zpříjemnit květinami, stolkem na malování pro děti či židlemi pro čtenáře, které bolí záda a chtějí si popovídat. Dříve u nás existoval

i dětský koutek plný hraček, ale ten, bohužel, musel ustoupit novým regálům. Čtenářům (ale i knihám) vyhovuje, pokud je místnost knihovny vytápěná a není v ní chlad. Jinak působí uživatelsky nepříjemně. Totéž platí také pro světlo. Zapínám osvětlení dříve, než se setmí, aby čtenáři lépe viděli na tituly knih.

Fond

Náš knihovní fond se vyznačuje velkou rozmanitostí – vedle těch úplně nejnovějších titulů tu naleznete ještě knihy z první republiky! Obsahuje rovněž hodně naučné literatury. V současnosti máme k dispozici celkem 2334 svazků. Občas musím vyřadit i velmi starou knihu (např. z roku 1899). Většinou ji pak dávám do archivu, který jsem za tímto účelem zřídila v jedné skříni, protože si knih velmi vážím a ty velmi staré nedokážu opustit... Také schraňuji dnes již historické svázané staré časopisy *Hvězda* z let 1929–1932, *List paní a dívek* (1927–1935) a jiné.

Knihovní fond pravidelně doplňuji nejen nakupováním nových knih, ale také z knižních darů. Z nich vybírám především novější tituly, za starších pak ty, které chybějí ve fondu. Takto jsem například doplňovala knihy od Karla Čapka. Zda kniha obohatí nabídku čtenářům, záleží také na jejich recenzích na <https://www.databazeknih.cz/>.

Velký problém pro naši knihovnu představují časopisy. Existuje jich opravdu velké množství, ale myslím si, že většina z nich slouží především pouze jako nosič reklamy s nulovou informační hodnotou, a tak finanční prostředky raději věnuji

na nákup knih. Jediné časopisy, které jsem odebírala, byly *Sluníčko*, *Čtyřlístek* (doposud), časopis pro spotřebitele *D-Test*.

Jednou za tři měsíce si jezdím vybírat nové knihy z výměnného fondu Městské knihovny v Rokycanech. Vždy vyberu minimálně 130 titulů. V Rokycanech se o akvizici stará skvělá knihovnice Sabina Morová. Nakupuje pro fond úžasné knihy a já si potom při jejich výběru připadám doslova jako dítě v cukrárně. Protože své čtenáře znám, většinou dokážu odhadnout, jaká kniha kterého z nich zaujme; někdy i cíleně hledám a snažím se splnit jejich přání podle jejich čtenářského zaměření. Za tímto účelem si vedu *Knihu přání*, abych věděla, jaké konkrétní tituly vypůjčit. Výběr podřizuji zájmu čtenářů. V tomto směru u nás vedou detektivky, potom klasické či historické romány a naučné knihy; velmi oblíbený je zvláště Vlastimil Vondruška a jeho historické detektivky. Nabídka titulů je skutečně bohatá, což bohužel vede k tomu, že klesá zájem o knižky ze stálého fondu, až se stávají takovými Popelkami.

Pokud nakoupím do našeho vlastního fondu nové knihy, vždy je zamíchám mezi knihy z výměnného fondu. Půjčují se více, než kdybych je rovnou zařadila mezi knihy v regálech. Čtenáři si zvykli, že je výměnný fond rozložený na stolech a skříňkách, kde mají novinky více na očích a lépe se jim z nich vybírá. Snažím se také čtenáře soustavně upozorňovat na zajímavé tituly nebo jejich oblíbené autory. Přiznávám, že pokud čtenář z jakéhokoli důvodu (jede na dovolenou nebo má hodně práce na zahradě) odchází z knihovny bez knihy, mám pocit, že jsem jako knihovnice selhala.

Současně se správou knihovny vedu už deset let i obecní kroniku. Navazuji tím na dlouholetou práci své předchůdkyně paní Marty Šimandlové.

Aktivity

Vedle půjčování knih se snažím do knihovny přilákat návštěvníky rozličnými akcemi. Velmi zaujala např. výstava k oslavám **630 let Skomelna**, oblíbené jsou také velikonoční a vánoční výstavy. Největší ohlas však měla výstava **Šikovné ručičky Skomelna**. Lidé přinesli do knihovny své výrobky – věci šité, háčkové, vyšvané obrazy, figurky vyřezané ze dřeva, modely letadel a další. Bylo opravdu skvělé poznat šikovné a talento-

vané lidi kolem nás. Pro děti jsem také pořádala recitační soutěž a předčítání knih. Bohužel, o tyto akce nebyl téměř zájem... V roce 2016 jsme se přihlásili k celostátní iniciativě **Semínkovna** – jedná se o bezplatné sdílení semínek. Návštěvníci knihovny si mohou vzít zdarma semínka bylin, květin, plodin a po sezóně zase oni přinesou semínka jiným zájemcům.

Od roku 2011 má naše knihovna webové stránky (<https://knihovnaskomelno.g6.cz/>) i se svým online katalogem (vytvořil je programátor Jan Kohlíček), kde si mohou návštěvníci vyhledat danou knihu, zjistit, zda je dostupná a o čem pojednává. Pokud se zaregistrují, mohou si knihy i rezervovat. Pro mě slouží katalog především k přehledu o výpůjčkách čtenářů, vyhledávání knih a ke statistice. Katalog zatím nedisponuje čtečkou kódů.

Jednání se zřizovatelem

Zřizovatelem knihovny je obec, a proto jakékoli výdaje, opravy a úpravy vyjednávám se starostou a zastupitelstvem. Můj osobní dojem za poslední dvě volební období je takový, že knihovnu vnímali jako samozřejmou věc – prostě tady byla, je a bude. Není potřeba nic měnit nebo vylepšovat, vřdyt je to dobré! Svým způsobem měli pravdu, ale myslím, že nový starosta a zastupitelstvo to už vidí progresivněji. S minulými starosty jsem vycházela dobře, občas jim jako kronikářka vypomohla s odpověďmi na dotazy badatelů nebo příspěvkem do knih (např. *Zaniklé venkovské školy Plzeňského kraje* apod.). Samozřejmě se vždy snažím nepřekračovat rozpočet. A pokud něco objednávám (knihy, regály, služby webových stránek apod.), snažím se také splnit všechny náležitosti účetnictví.

Beru knihovnictví jako poslání. Myslím si, že knihovník, hlavně na malé obci, by měl mít rád nejen knihy, ale hlavně své čtenáře. Snažím se s nimi o knihách diskutovat, ptát se na jejich názor. Pokud jsou z knihy nadšeni, tak vím, že ji mohu doporučit dalším. Někdy se mi stává, že sami čtenáři mi přinesou svou knihu, abych si ji přečetla. Občas se v prostorách knihovny potkají známí, kteří se jinak nevidí, a mohou si povídat. Nejen o knihách, ale i životě a dění v obci. Knihovna slouží také k setkávání lidí a výměně informací. A tak to má být.

ROMANA KOHLÍČKOVÁ | cvnk@b.cz

Knihovny a knihovní zákon 1919 v Jihomoravském kraji

Požadavek na přijetí knihovního zákona se začíná prosazovat v českém i moravském zemském sněmu již počátkem 20. století, kdy se mnoho spolkových knihoven stalo veřejnými a čtenářská veřejnost pokládala za nezbytné zajistit jejich zákonnou podporu ze strany veřejné správy. Spolkové knihovny byly ale chápány jako překonaný typ knihoven. Měla to být proto jen knihovna obecní, která mohla zaručit nestrannost ve výběru a doplňování knih. Příspěvek rekapituluje, jak tento proces probíhal na území dnešního Jihomoravského kraje.

- **Zatímco pro Čechy byla známá statistika z roku 1910, o Moravě potřebná data chyběla. Proto ministerstvo uložilo všem školním správám, aby ke dni 15. března 1919 provedly soupis lidových knihoven na Moravě a ve Slezsku.**
- **Jeden z prvních státních knihovnických kurzů byl uspořádán na jižní Moravě; proběhl 13. července – 3. srpna 1924 v Břeclavi. Absolvovalo jej 30 posluchačů a sedm posluchaček.**

Od osmdesátých let 19. století do světové války dochází v české společnosti k výrazným změnám, neboť národní, sociální a politický vývoj národů v rámci rakouského státu dospěl k vlastnímu energickému životu. Práce s knihou patřila k základním formám prosazování národních zájmů. Stále platilo heslo národního obrození *Osvětou k svobodě*, a zakládání knihoven a veřejných čítáren patřilo proto k prioritám lidovému výchovné práce. Ta se realizovala spolkovou činností a byla výrazná také v programech a práci obranných národních jednot, které měly nejpočetnější síť knihoven. Jejich snahou bylo vytvářet knihovny s hodnotnou českou i překladovou beletrií a populárně vzdělávací literaturou. V poslední třetině 19. století již byla nabídka české literatury na knižním trhu poměrně bohatá, knihovny dávaly přednost nové produkci a přistupovaly kriticky k darovaným knihám. Již minula doba, kdy oblíbenou a často jedinou celoroční četbou venkovského lidu byly kalendáře.

V návrhu zákona o veřejných knihovnách obecních, který předložil ministr školství a národní osvěty Gustav Habrman Národnímu shromáždění 16. května 1919, se uvádí, že Českoslo-

V roce 1919 sídlila Ústřední knihovna lidová v Kounicově paláci v Brně

Foto: autor

venský stát po svém ustavení směřoval své úsilí k povznesení tvořivé síly národa a předpokladem moderní státní politiky bylo zvýšení vzdělanosti širokých lidových vrstev. K tomu měla napomáhat knihovna jako instituce, jež se může rychle přizpůsobovat daným potřebám, nevyžaduje vysoké náklady a stává se praktickým učilištěm všeho obyvatelstva.

Soupis lidových knihoven na Moravě 1919

Pro důvodovou zprávu knihovnického zákona bylo třeba zjistit stávající situaci knihoven v českých zemích. Zatímco pro Čechy byla známá statistika z roku 1910, o Moravě potřebná data chyběla. Proto ministerstvo uložilo všem školním správám, aby ke dni 15. března 1919 provedly soupis lidových knihoven na Moravě a ve Slezsku. Do předložení návrhu knihovního zákona parlamentu se ovšem nepodařilo výsledky statistického šetření zpracovat. O stavu knihoven na jižní Moravě však statistické údaje z tohoto šetření, jak je v knihovnickém tisku publikoval v roce 1920 Robert Balaš, instruktor knihoven na Ministerstvu školství a národní osvěty (MŠANO), dostatečně vypovídají.

V první variantě knihovnického zákona se předpokládala povinnost zřídit obecní knihovnu jen v těch obcích, ve kterých byla škola. Proto se statistické šetření týkalo jen takových obcí; v březnu 1919 na Moravě napočítali 1894 českých obcí a z těch mělo již 76 %, tj. 1429, veřejně přístupnou knihovnu. Navíc ještě existovalo 69 obcí bez škol, zato s knihovnou. Pokud jde o německé obce, těch s německými školami bylo na Moravě 603. Z nich mělo 392, tj. 65 %, německou knihovnu. Aby se šetření urychlilo, měl příslušný dotazník jen pět bodů:

1. přesný název knihovny,
2. její vlastník,
3. zda dostává knihovna podporu od obce,
4. kdo si může půjčovat, zda kdokoliv, nebo jen člen spolku,
5. počet svazků.

Na činnosti knihoven otázky nesměřovaly.

Spolkové knihovny na jižní Moravě

Nejvíce knihoven zřizovala na jižní Moravě Národní jednota pro jihozápadní Moravu. Před první světovou válkou spravovala na jižní Moravě knihovny v 365 obcích, v nichž bylo 72 429 svazků. Po válce počet těchto spolkových knihoven klesl na 292 s 58 621 knihami; z nich nejvíce bylo na Vyškovsku (35 knihoven s 10 393 svazky), Boskovicku (21 knihoven s 6246 svazky) a Hustopečsku (23 knihoven s 5675 svazky). Šlo o knihovny menší, s průměrně 200 svazky. Největší knihovnu měla národní jednota v Brně, ta byla založena v roce 1891; měla otevřeno třikrát týdně a její

Jeden z knižních titulů, který měl povzbudit knihovníky v zápasu o lepší budoucnost knihoven – Jiří Mahen: Knižka o čtení praktickém (Brno 1924)

Foto: archiv MZK

součástí byla také čítárna. V roce 1918 se přejmenovala na *Ústřední knihovnu lidovou*, přemístila se z Besedního domu do Kounicova paláce a v tom roce zapůjčila 5680 návštěvníkům 10 316 knih. Když město Brno založilo v únoru 1921 knihovnu podle knihovnického zákona, její sbírky se staly pro městského knihovníka Jiřího Mahena základem nové *Veřejné knihovny města Brna*.

Na Moravě také působil velký počet čtenářských spolků. Vznikaly od šedesátých let 19. století a jejich počet v roce 1919 činil 361. Soustřeďovaly čtvrtinu všech knih z veřejných knihoven, celkem 170 851 svazků (průměrně 473 svazky na jednu spolkovou knihovnu). Nejvíce jich bylo na Brněnsku. Největší knihovna Českého čtenářského spolku v Brně disponovala 11 086 svazky a působila samostatně až do roku 1950 (viz 3. s. obálky).

Před vydáním knihovnického zákona bylo na Moravě 174 knihoven v majetku obcí (vlastnily celkem 54 363 svazků, průměrně tedy 312 svazků na knihovnu). Jen některé z nich však dostávaly podporu na svou činnost od obce, obecními tak byly vlastně jen podle jména. Nejvíce jich bylo na Boskovicku: 20 knihoven s 5103 svazky. Mezi velké knihovny s více než třemi tisíci svazky patřily z jižní Moravy jen *Obecní knihovna v Boskovicích* a *Veřejná knihovna v Břeclavi*. Podle výkazu z roku 1919 jen 137 moravských obcí dostalo od obce podporu. Jmenovat si zaslouží např. malá obec Plaveč na Znojemsku (částka 2000 Kč), Vyškov (500 Kč), Břeclav a Dolní Kounice (po 200 Kč). Vybírání poplatků za půjčené knihy bylo předpokladem růstu veřejných knihoven, pokud nechtěly být odkázány na veřejné dary.

Boskovicko

Město Boskovice jako sídlo politického okresu mělo spolkovou *Obecní knihovnu* od roku 1890. Po vydání knihovnického zákona proběhlo ustavení veřejné obecní knihovny velmi jednoduše. Knižní fond spolku vplynul v lednu 1921 jako zapůjčený majetek do nové obecní knihovny. Při knihovně byla zřízena také čítárna a název nové knihovny vystihoval její obsah – Městská knihovna a čítárna v Boskovicích. Navenek se vůči čtenářům však nic nezměnilo, když sídlo knihovny zůstalo ve staré židovské škole a knihovníkem byl nadále profesor gymnázia Jan Schubert. V roce 1922 měla knihovna 246 čtenářů, 3464 svazků a vloženo bylo 388 čísel časopisů. Roční dotace od města činila 3600 Kč, což vzhledem k 6617 obyvatel bylo jen o něco málo více, než stanovil zákon. Za půjčování se vybíral poplatek, stejně jako dříve ve spolkové knihovně.

Městská rada v Blansku projednávala 29. října 1919 žádost Svazu osvětového ke zřízení obecní knihovny. V městě byla založena již v prosinci 1883, a tak byl její knihovník Karel Fiala pověřen jednáním s jednotlivými spolky, aby svými knihami přispěly k budování městské knihovny podle zákona. Své knihy darovaly obecní knihovně čtenářsko-pěvecký spolek Rastislav, Spolek soukromých úředníků, Sokol a knihovna vzrostla trojnásobně na 1522 knih. V roce 1921 byla ustavena knihovní rada. Knihovna byla umístěna ve dvou třídách obecné školy a půjčovalo se osm měsíců ročně, vždy v neděli dopoledne.

Politický okres boskovický tvořily tři soudní okresy: blanenský, boskovický a kunštátský. Když byla dokončena soustava obvodových knihoven v národnostně smíšených okresech, začalo MŠANO vytvářet také okresní knihovny pro české obyva-

Sídlem Městské knihovny v Blansku byla Obecná škola

Foto: archiv MZK

Razítko okresní doplňovací knihovny v Boskovicích

Foto: archiv MZK

telstvo. Okresní knihovna Riegrova v Boskovicích působila od roku 1929, zasílala venkovským knihovnám v okrese doplňovací soubory po 20–30 svazcích a v první sezóně své činnosti zaslala do 21 obcí 347 knih.

Břeclavsko

Městské zastupitelstvo v Břeclavi přistoupilo k vybudování knihovny zásadním způsobem, když již v prosinci 1920 otevřelo Městskou veřejnou knihovnu s čítárnou a stanovilo pro ni v rozpočtu částku 39 000 Kč místo zákonné výše 4258 Kč. Základem se staly knihy čtenářského spolku Břetislav, Sokola a spolku Libuše (dohromady 2250 svazků), pro čítárnu odebírala 32 deníků a 110 časopisů. Sídlem knihovny bylo důstojné prostředí městské radnice. Půjčovalo se denně dvě hodiny. To vše se odrazilo v počtu stálých čtenářů, kterých bylo v prvních pěti letech vždy okolo 6 % z celkového počtu obyvatel. Čte-

Ex libris Veřejné knihovny města Břeclavi z meziválečných let

Foto: archiv MZK

nářská legitimace platila ovšem pro celou rodinu a půjčovalo se na ni i několik svazků najednou. Břeclavská knihovna byla štědře dotovaná. Každým rokem přibýlo více než tisíc knih. Tak v roce 1924 z dotace města 21 594 Kč zakoupila 1300 svazků, jejich počet narostl na 5906, navštěvovalo ji 716 čtenářů a uskutečnilo se 23 179 výpůjček. Město s převážně českým obyvatelstvem bylo v roce 1939 připojeno k německé říši; česká knihovna zrušena a budova radnice (viz 3. s. obálky) v roce 1945 vybombardována.

Jeden z prvních státních knihovnických kurzů byl uspořádán na jižní Moravě; proběhl 13. července – 3. srpna 1924 v Břeclavi. Absolvovalo jej 30 posluchačů a sedm posluchaček. Podle povolání bylo z nich 25 učitelů, šest dělníků, jedna úřednice, tři knihovničtí asistenti a dva studenti. Na kurzu přednášeli: katalogizaci městský knihovník v Přerově Eduard Kvasnička, správu knihovny městský knihovník v Jihlavě Stanislav Rambousek, novodobou literaturu profesor učitelského ústavu v Brně Josef Staněk. Organizaci kurzu připravil a zajišťoval Karel Sýkora, městský knihovník v Břeclavi. Velkou pozornost věnoval kurzu starosta města, který povolil jeho pořádání v zasedací síni radnice. Praktické cvičení probíhalo v městské knihovně. Kurz obsahoval nejen zajímavé přednášky, ale během jeho konání se pro posluchače uskutečnilo pět vycházek do okolí a dvě exkurze – do benediktinské knihovny v Rajhradě a do akciového pivovaru. Kurzisté navštívili Lednici, Pohansko, Lanžhot, hrad Buchlov a slovácké hody v Moravské Nové Vsi. Závěrečné zkoušky předsedal knihovnický instruktor z MŠANO Leopold Calábek. Všichni posluchači získali osvědčení pro knihovnickou práci. Státní podpory k absolvování kurzu se dostalo 28 posluchačům částkou 100–300 korun. Okresní osvětový sbor kurz hodnotil jako zdařilou akci ve prospěch rozvoje veřejného knihovnictví na moravském Slovácku.

Bučovicko

V Bučovicích na Vyškovsku byla založena veřejná knihovna obecní koncem roku 1921 sloučením dosavadních spolkových knihoven Čtenářského spolku, Osvěty a Sokola. Po sloučení měla 1400 svazků, ovšem kromě mnoha duplikátů byl značný počet knih opotřebovaných, které bylo potřeba dát do vazby nebo vyřadit. Z duplikátů

pak byly z podnětu Okresního osvětového sboru založeny obecní knihovny v Mouřinově a Víco-mělicích. Knihovník František Slabý si stěžoval, že roční příspěvek na knihovnu činil jen povinnou částku 1600 Kč. Nepodařilo se mu uspět s žádostí u místní spořitelny, která věnovala dar na podporu orelského sletu v Brně, ale místní knihovnu opominula.

V Bučovickém okrese (30 obcí s 19 908 obyvateli) bylo založeno 29 knihoven, když se obec Šardičky spojila se soudní školní obcí Kojátky a ustavily knihovnu společnou. Vedle 29 nových knihoven působilo v tomto soudním okrese ještě 13 spolkových knihoven; jejich souhrnná statistika za rok 1922: celkem 10 374 svazků, 2348 čtenářů a 27 805 výpůjček. Na jednoho obyvatele připadalo 1,9 knihy a každý čtenář přečetl v průměru 12 knih, obratovost každé knihy činila průměrně 2,7. Příspěvek obcí na knihovny dosáhl částky 11 415 Kč; průměr 57 haléřů na jednoho obyvatele byl tedy o něco vyšší, než stanovil zákon. Dvě obce naopak na knihovnu nepřispěly vůbec.

Hustopečsko

Na jižní Moravě byly také obce s převahou německého obyvatelstva. Na pomoc českým menšinám zřizovalo MŠANO obvodové knihovny. Mezi prvními vznikla v roce 1922 v Hustopečích pro soudní okresy hustopečský, židlochovický, kloboucký a pohořelický. V těchto okresech existovalo 25 obcí, v nichž bylo více obyvatel německé národnosti než české. Ze státní subvence se v prvních třech letech nakoupilo 463 svazků knih a 12 přenosných skříněk, v nichž se zasílaly knihovnám soubory o 25 nebo 50 svazcích. Tyto soubory se každým rokem obměňovaly. Osvědčila se praxe, že se soubory knih zasílaly do obcí s českou menšinovou školou a knihovnické služby zabezpečovali její učitelé. Ke knihám se přikládaly potřebné tiskopisy pro výpůjční agendu a vyžadovala se statistika výpůjček. Za rok 1924 bylo ze zaslaných souborů rozpůjčeno 223 knih, když 52 svazků nenašlo svého čtenáře. Celkový počet výpůjček činil 1064; nejoblíbenější byly knihy od Němcové, Raise, Jiráska, Světlé, Baara, Klostermanna, ze zahraničních Tolstého a Zoly, o naučné knihy byl zájem velmi malý.

Když v roce 1924 hodnotil okrskový knihovnický dozorce Ladislav Kracík výsledky činnosti obecních knihoven v hustopečském okrese,

k němuž náleželo 11 obcí, pokládal jejich stav za normální v tom smyslu, že všechny obce dostaly zákonem stanovený příspěvek 50 haléřů na osobu. Na okresním starostenském sboru sice požadoval jeho navýšení alespoň o polovinu, ale to spíše vyžadovalo individuální jednání na obcích. Jen v polovině obcí vedl knihovnu učitel – ten byl pro tuto agendu považován za nejschopnější osobu. Počet knih na jednoho čtenáře dosahoval 20 svazků a poměr čtenářů k počtu obyvatel dosahoval nad 6 % jen u poloviny obcí.

Znojensko

V národnostně smíšeném regionu převažovalo ve Znojmě i v řadě pohraničních obcí německé obyvatelstvo. O veřejné lidové knihovně Znaimer Volksbibliothek informoval denní tisk od jejího založení v roce 1873. Po deseti letech činnosti byl vydán tiskem její katalog. V roce 1919 sídlila v Německém domě a měla cca 11 000 svazků. Česká městská knihovna a čítárna byla založena až po vydání knihovnického zákona v roce 1921; po dvou letech se stal jejím knihovníkem Ladislav Řezníček, který ji vedl až do října 1938, kdy Znojmo obsadila německá vojska. Sídlila v několika místnostech budovy bývalého krajského soudu. V roce 1926 vyšel tiskem *První katalog české městské knihovny a čítárny ve Znojmě*, který již nabízel čtenářům bohatý výběr beletrie, naučných děl i časopisů.

V okrese Znojmo bylo 25 českých školních obcí, které podle zákona z roku 1919 měly do roku 1922 zřídit obecní knihovnu. Pokud bylo v obcích více než 10 % českého obyvatelstva, obce svým povinnostem dostaly. Tyto knihovny disponovaly celkem 4121 svazky, za další rok znamenaly jejich fondy nárůst o 737 svazků, měly 1079 čtenářů, proběhlo 10 072 výpůjček. Okrskovým knihovníkem byl znojenský učitel Eduard Krechler, který o činnosti veřejných knihoven obecních psal pravidelně do časopisu *Česká osvěta*. Ve zprávách zaznamenával čilejší prosperitu knihoven. Poukazoval však na nepatrnou

roční peněžitou částku, kterou obce přispívaly na rozvoj knihoven. Platil všeobecný stesk: *Čtenářů je dostatek, leč roční knižní přírůstek stačí jim na tři, čtyři měsíce a pak do knihovny nechodí*. V knihovnách bylo totiž mnoho starší, čtenáři dávno přečtené literatury. Řešení viděl Krechler vedle účelné a důstojné propagace knihovny v zákonem navýšeném finančním příspěvku, aby malé veřejné knihovny nebyly odkázány na živoření (viz 3. s. obálky).

Knihovníci venkovských knihoven si byli vědomi změn, které nastaly se vznikem nového státu. Výchova starší generace se ovšem dost lišila od školské a občanské výchovy, jak ji stát organizoval po roce 1918. Čtenáři venkovských knihoven chtěli četbou většinou dospět k příjemnému rozptýlení, vymanit se na chvíli z denních starostí a shonu za živobytím. Takových lidí byla na venkově většina. Nepatřili k těm, kteří by chtěli sledovat moderní literární díla nebo hledat poučení v odborné literatuře.

Co v zájmu čtenářů převažovalo? Podle učitele a okrskového učitele ve Znojmě Eduarda Krechlera, jak to vystihl ve své knize *Venkovské knihovny a čítárny* (Znojmo 1927), to byla díla, jejichž děj měl rychlý spád a přinášela smyslová vzrušení, napínavost, dobrodružství, bez obsáhlého uvedení do situace v každé kapitole. Patřila sem zejména dobrodružná díla, kterých bylo na trhu dost (Jules Verne, Jack London, Conan A. Doyle), humor (Ignát Herrmann nebo Karel Matěj Čapek-Chod), historické romány (Václav Beneš Třebízský, Alois Jirásek, Zikmund Winter); ženy měly zájem o romány Aloise Vojtěcha Šmilovského nebo Bohumila Zahradníka-Brodského. Sociální román byl nejčtenější v místech, kam byl zasazený děj; pro jižní Moravu to byla zvláště kronika selského rodu od Jana Herbena. Knihovníci veřejných knihoven si dali do programu, aby se knihovny podobně jako školy staly národními institucemi ve státě. Zájem o knihu se jim podařilo prosadit.

JAROMÍR KUBÍČEK

| kubicek.jaromir@gmail.com

LITERATURA:

- KUBÍČEK, Jaromír. *Prameny k dějinám veřejných knihoven na Moravě a ve Slezsku do roku 1950*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2014. 207 s. ISBN 978-80-7051-201-2.
- KUBÍČEK, Jaromír. *Dějiny veřejných lidových knihoven v českých zemích*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2019. 337 s. ISBN 978-80-7051-250-0.
- Časopisy: *Česká osvěta*. 1918, roč. 14–1927, roč. 23; *Knihy*. 1919–1920, roč. 1; *Knihy a knihovny*. 1920, roč. 1; *Osvětový věstník Brněnska*. 1924–1928, roč. 1–5.

První knihovní zákon – 100 let

Knihovna jako místo živého dialogu

Současná Knihovna Jiřího Mahena v Brně, byť ve své historii nesla názvy různé, je od svého vzniku v roce 1921 bytostně spjata s městem Brnem a především se „svými Brňáky“, pro které je tato téměř stoletá dáma prostě nestárnoucí „Mahenkou“. Její historie je neodmyslitelně spjata s osobností, jejíž jméno nese od roku 1959, s Jiřím Mahenem.

Jakkoliv dnešní mladé generaci Jiří Mahen už mnoho neříká, je to úžasná a nadčasová osobnost. Čím více se o něm dozvídáme ze zažloutlých tisků, tím více zjišťujeme, že na všechno, čím vším má knihovna být, už tehdy ve dvacátých letech minulého století přišel. Věřím, že dnes těmto hodnotám dáváme svěží a kreativní dynamiku současné doby a zároveň stabilitu a spolehlivost. Ostatně i náš knihovní symbol – „Mahenovník“, vysazený na zahradě pobočky v Maloměřicích, – je zcela záměrně dub. Vytrvalý, odolný, inspirující, dlouhověký. A exteriérové symboly naší knihovny – rozrůstající se rodina literárních laviček, z nichž prvé dvě nesou název Jiřinka a Mahenka – jsou zase přívětivé, veselé a zvoucí k přátelskému setkávání.

Krátce z historie

Ale pojďme krátce projít celou historií naší knihovny. Přípravy na vybudování veřejné knihovny v Brně započaly po vydání knihovnického zákona v roce 1919. Na brněnské radnici se dne 5. 10. 1920 poprvé sešla knihovní rada, která se rozhodla vypsát konkurz na knihovníka. K založení Brněnské veřejné knihovny obecní došlo 1. 2. 1921. A v ten den nastoupil i její knihovník Antonín Vančura (Jiří Mahen).

Knihovna vznikala vlastně z ničeho a přebírala postupně literaturu ze spolkových knihoven a dary z nakladatelství. Velmi prozíravé bylo ustanovení, že nesmí být otevřena, dokud nebude mít alespoň 10 000 svazků knih. Trvalo tedy přes půldruhého roku, než k otevření mohlo dojít. Stalo

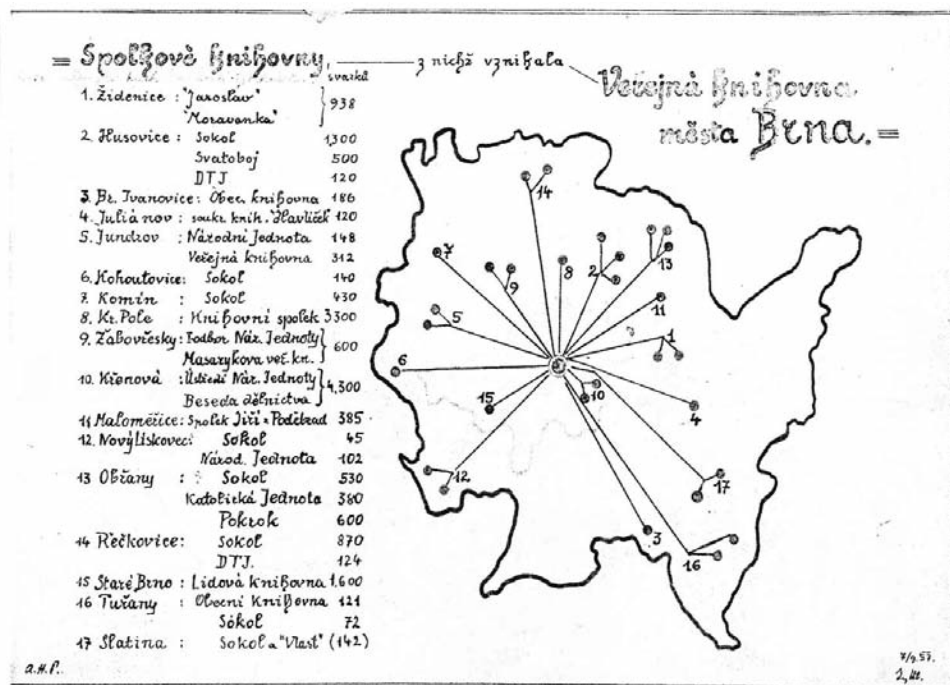

Výpůjční protokol někdejší Veřejné knihovny města Brna (nedatovaný snímek)

se tak přesně 20. 11. 1922 na adrese Veveří 26. Fond knihovny už čítal 13 228 knih; bylo také připojeno čtrnáct poboček. Veřejná čítárna, umístěná v budově měšťanské školy na Křenové ulici, zahajovala svou činnost se 67 časopisy. Celá knihovna měla tři placené síly a jednoho pracovníka bez odměny. Dvacátá a třicátá léta byla pro Mahena obdobím neustálého boje za lepší podmínky pro knihovnu. Jeho práci provázely trvalé problémy: nízké finanční dotace, neustálé odklady přemístění knihovny do lepších prostor, zápas o každou korunu. V některých obdobích se dokonce nemohly vůbec nakupovat nové knihy!

Během okupace byla veškerá činnost knihovny podřízena dozoru německého knihovníka. Pozdní čtyřicátá a padesátá léta zase kladla důraz na „budovatelský duch“. Bylo to bezesporu sešňorované období. Knihovníci – a veřejnost už

Sít poboček současné „Mahenky“ v roce 1957

vůbec – nemohli příliš ovlivnit nabídku knih, hodnotit, co je dobrá literatura a co reakcionářský brak. Ale přesto se i v této době (rok 1950) podařilo přestěhovat knihovnu do jejího dnešního sídla ve Schrattenbachově paláci v Koblížně 4. V šedesátých až osmdesátých letech 20. století se knihovna díky sídlištní výstavbě rozrůstala o krásné, na míru budované knihovny. V té době měla Mahenka také historicky největší síť knihoven – celkem 55. Další bouřlivé období pro knihovnu nastalo v 90. letech, která na jedné straně znamenala konečně obsahovou svobodu, ale také spolu s mnohdy divokou privatizací a s ekonomickými obtížemi nutnost uzavřít řadu poboček.

Vstup do nového milénia

Se vstupem do nového milénia se ústřední knihovna konečně dočkala klíčové rekonstrukce a modernizace. V listopadu 2001 se zrodila v novém kabátě a s moderní koncepcí služeb otevřená, bezbariérová „knihovna pro město“. Celkově lze její život v 21. století označit za nejsmělejší a také nejrychlejší. Dynamický nástup informačních technologií přinesl nebývalé tempo v proměnách

služeb knihovny, ruku v ruce s tímto fenoménem však narůstá potřeba mezilidského setkávání. Nové a modernizované knihovny přibývají každým rokem; jen v roce 2018 to byly čtyři pobočky.

Pro rodiče s nejmenšími dětmi nabízíme Family pointy i programy typu *Bookstart*, vyžití u nás najde generace teenagerů i seniorů, školy všech typů propojují své studijní programy s neformálním vzděláváním v knihovnách. Provozujeme středisko Europe Direct, pořádáme muzikoterapie, arteterapie, výstavy. Celorepublikově unikátní je pobočka Křižovatka, kterou provozujeme spolu se studenty KISK FF MU (*pozn. red.:* blíže viz BUDINSKÝ, Adam a Jana SKLÁDANÁ. *Knihovna Na Křižovatce za první křižovatkou. Čtenář, 2018, 70, č. 2, s. 59–61*). Knihovna se pyšní i četnými tuzemskými a zahraničními oceněními.

Ale to nejdůležitější je, že knihovna žije od rána do večera lidmi, je jejich chytrým a přivítivým společníkem pro život. Naše knihovna má za sebou etapy útlumu i rozmachu. S léty vytrává a neztrácí nic ze svého elánu a záměru letět spolu se svými uživateli stále vpřed.

LIBUŠE NIVNICKÁ | nivnicka@kjm.cz

Foto a obr.: archiv KJM

První knihovní zákon – 100 let

Počátky knihovnictví v Hodoníně

Počátky knihovnictví v Hodoníně sahají do druhé poloviny 19. století, kdy ve městě fungovaly spolkové knihovny. V březnu 1911 byla při Měšťanské besedě v Besedním domě zřízena veřejná knihovna a čítárna. Čítárna odebírala všechny dostupné deníky, politické listy a řadu revue. Na základě zákona o veřejných knihovnách obecních z roku 1919 došlo k oficiálnímu otevření Obecní knihovny města Hodonína, dnešní Městské knihovny Hodonín.

Knihovna byla dne 1. 7. 1921 umístěna ve dvou třídách chlapecké školy na Masarykově náměstí. Její knižní fond čítal 690 svazků a byla financována z rozpočtu města a drobných darů. Půjčovní doba byla stanovena na neděli v době od 9 do 11 hodin. Prvním knihovníkem se stal Petr Princ, profesor na Státní reálné škole. Nejstarší plány na vznik knihovny pocházejí již z května 1919. Měla původně vzniknout sloučením spolkových knihoven, které ve městě působily. Počítalo se např. se zřízením malé, jakési „kočovné“ knihovny, která bude půjčovat knihy po okolních obcích.

Od počátku se nově vzniklá knihovna potýkala s problémy, které byly nastaveny zákonem o veřejných knihovnách obecních z roku 1919 (knihovní zákon). Hodonín jako město nad 10 000 obyvatel musel zaměstnávat profesionálního knihovníka, ale z finančních důvodů žádala knihovní rada o výjimku ze zákona. Žádosti bylo vyhověno a první odborný knihovník, pozdější básník Vojtěch Rozner z Hýsel (1905 až 1991), absolvent státní knihovnické školy v Praze, pracoval ve městě od roku 1926. Další významnou osobností knihovnického světa, která v Hodoníně započala svou kariéru, byl Jaroslav Frey (1902–1983), knihovník a spisovatel, který se zaměřoval na práci se čtenáři, převážně s mládeží. Za jeho působení vzniklo oddělení pro děti a mládež, oddělení německé literatury, pořádal besedy, zájmové kroužky, věnoval se zpracování katalogů pro čtenáře a dbal na kvalitní nákup literatury.

Pohled do interiéru knihovny na nedatovaném fotu, pravděpodobně z 50. let
Foto: archiv MěK Hodonín

Pro čtenáře vydávala knihovní rada v letech 1927–1930 časopis *Knihovna*, jehož úkolem byla propagace literatury. V této době už knihovna spolu s čítárnou sídlila v budově bývalé radnice na Masarykově náměstí a byla přístupná veřejnosti každý pracovní den.

Po okupaci Československa roku 1939 došlo k rozdělení knihovny na českou a německou. Od 3. března 1940 si německy mluvící obyvatelé půjčovali knihy z nové městské německé knihovny, která byla zřízena na obecní náklady v domě Karla Ammera v Alexandrově ulici (dnešní ulice Dobrovolského). Do této knihovny byly také převezeny všechny německé knihy z městské knihovny. Česká knihovna zůstala po celou dobu války na původním místě.

VERONIKA KUNDRÁTOVÁ
| citarna@knihovnahod.cz

Knihovníci a ex libris Jihomoravský kraj

Řada knihoven má své ex libris, některé knihovny mají i jejich sbírky a dokonce mnozí knihovníci mají svá vlastní. V tomto cyklu jsme se zaměřili právě na ex libris knihovníků. Třetí část je věnována Jihomoravskému kraji.

Miloš PAPIRNIK (1924 Brno – 2012 Brno)
knihovník – ředitel Univerzitní knihovny v Brně; bibliofil
autor: Jiří Vlácil (1924–1983)

Mirko RIEDL (1920 Brno – 2013 Brno)
knihovník – ředitel Státní studijní knihovny v Českých Budějovicích;
sběratel ex libris a plakátů

vlevo – autor:
Jiří Antonín
Švengsbír
(1921–1983)

vpravo – autor:
Jaroslav Vodrážka
(1894–1984)

KVĚTA CEMPÍRKOVÁ | cempirkova@cbvk.cz

Obr.: sbírka ex libris Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích

Do čísla přispěli

PhDr. Květa Cempírková – Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích ■
PhDr. Jaroslav Císař – Střeďočeská vědecká knihovna v Kladně ■ **Miroslava Čápová** –
emeritní knihovnice Knihovny Bedřicha Beneše Buchlova, Uherské Hradiště ■ **Mgr. Roman Giebisch, Ph.D.** – Národní knihovna ČR ■ **Hana Hanáčková** – Knihovna Bedřicha Beneše Buchlova, Uherské Hradiště ■ **PhDr. Jana Kalousková** – Městská knihovna Ústí nad Orlicí ■ **Mgr. Jiří Klusoň** – Ministerstvo kultury ■ **Romana Kohlíčková** – Místní knihovna Skořelno ■
Mgr. et Mgr. Jaroslav Kříž – Městská knihovna Antonína Marka v Turnově ■ **Doc. PhDr. Jaromír Kubíček, CSc.** – emeritní ředitel Moravské zemské knihovny ■ **Mgr. Veronika Kunderátová** – Městská knihovna Hodonín ■ **Ing. Libuše Nivnická** – Knihovna Jiřího Mahena v Brně ■ **Mgr. Alena Petruželková** – Památník národního písemnictví ■ **Jiří Walker Procházka** – spisovatel, scenárista ■ **PhDr. Michal Přibáň, Ph.D.** – Ústav pro českou literaturu AV ČR ■ **PhDr. Renáta Salátová** – Národní knihovna ČR ■ **Mgr. Klára Smolíková** – spisovatelka, scenáristka a lektorka ■ **Milan Valden** – publicista

PROCHÁZKOVÁ, Petra. Malých čtenářů přibývá, vede u nich Harry Potter. *Mladá fronta Dnes* [online]. 2019, (77), 15 [cit. 2019-04-30]. ISSN 1210-1168. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/mfdnes.asp>.

Informace o dění ve dvou dětských odděleních: v Knihovně F. Bartoše ve Zlíně a Městské knihovně v Hulíně. Obě vedoucí těchto oddělení se shodují na tom, že počet dětských čtenářů (do 15 let věku) roste. Dále přidávají druhy nejoblíbenější dětské četby a konkrétní tituly. Na úvod článku je popsána letošní *Noc s Andersenem* v Krajské knihovně F. Bartoše ve Zlíně.

MLSOVÁ, Ludmila. Začaly práce u knihovny. *Mladá fronta Dnes*. 2019, (89), 13 [cit. 2019-04-30]. ISSN 1210-1168. Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz/mfdnes.asp>.

Článek popisuje plánovanou rekonstrukci Jihočeské vědecké knihovny, kde bude dostavěno nové křídlo s 2000 m² navíc, včetně podzemních garáží. Jsou uvedeny plánované termíny dokončení a zpřístupnění nového křídla, náklady spojené s rekonstrukcí.

HELLER, Jakub. Češi hledají knihy ukradené Švédy v 17. století. *Hospodářské noviny* [online]. 2019, (60), 4 [cit. 2019-04-30]. ISSN 0862-9587. Dostupné z: <http://www.hn.iHNed.cz/>.

PhDr. L. Veselá, Ph.D., z Knihovny AV ČR hledá knihy ze švédské válečné kořisti z třicetileté války. Podle posledních odhadů bylo uloupeno 25 000 rukopisů a tisků. Lenka Veselá vytváří digitální katalog s názvem Švédská knižní kořist. Autor v článku popisuje, kam všude se knihy z této kořisti dostaly, ale také jejich zničení za požáru Královského paláce ve Stockholmu v roce 1697. V roce 2018 se našly exempláře z knihovny pražského lékaře Jana Jessenia a později sva-tořečeného kněze Jana Sarkandera.

ROKYTOVÁ, Eva. Díky knihám si stvořím vlastní svět. *Týdeník Školství* [online]. 2019, (13), 10 [cit. 2019-04-30]. ISSN 1210-8316. Dostupné z: <http://www.tydenik-skolstvi.cz/>.

Eva Rokytová v rozhovoru popisuje svoji roli v projektu *Čtení tě mění* (<https://cs-cz.facebook.com/>).

com/citenitemeni/). Autorka představuje svůj vztah ke knihám, čtení, audioknihám, e-knihám, čtečkám, zmiňuje vztah dětí ke knihám, dětské čtenářství apod.

HAHNOVÁ, Martina. Čtenářské strategie. *Rodina a škola* [online]. 2019, (4), 16 [cit. 2019-04-30].

Autorka čerpá z námětů německých pedagožek Sabine Herzigové a Anke Lage-Wandlingové, které jsou inspirací hlavně pro četbu dětí prvního stupně: dát dětem čas na čtení i čas na odpočinek, ve škole jim zpřijemnit chvílky s knihou (podpořit vhodným vybavením apod.), určit tzv. čtecí patrony konkrétnímu dítěti, určit knihu týdne (dostupnou v knihovně ve třídě každému dítěti), dále mít tzv. spisovatelskou krabici inspirující k sepsání příběhu, knihu příběhů a třídní deník.

TRÁVNÍČEK, Jiří. Jak a co se četlo za první republiky. *Vesmír* [online]. 2019, (3), 60 [cit. 2019-04-30].

Prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A., mimo jiné autor čtenářských výzkumů (ve spolupráci s NK ČR), představuje, co se četlo v období první republiky. Nejde jen o výčet konkrétních titulů a zhodnocení důvodů jejich výběru, ale také o popis tehdejších sociálních podmínek a gramotnosti obyvatel. Článek se dále zaměřuje na český jazykový prostor, porovnává čtení na venkově a čtení ve městě. Představuje první výzkum četby, který proběhl v roce 1925 (v knihovnách sídlících v obcích nad 2000 obyvatel). Popisuje tehdy nejčtenější díla.

KUNEŠ, Petr. Knihovna, jakou jinde nemají. *Listy Slovákov a Čechov*, č. 4/2019, s. 22–23. ISSN 1210-9118.

Historie Slovanské knihovny od jejího založení v první polovině 20. let minulého století až do současnosti. Důvody jejího vzniku, zaměření knihovny (roku 1973 byla pověřena funkcí vědecko-informačního a bibliografického ústředí pro oblast slavistiky). Fond knihovny, akvizice knih i periodik, čtenáři knihovny, její ediční činnost, začlenění do struktury Národní knihovny České republiky. Představení současných služeb Slovanské knihovny a dalších jejích činností, jako například digitalizace fondu.

Pohostinné knihovny na jihu Moravy

6. část knihovny Jihomoravského kraje

Foto: J. W. Procházková a K. Smolík

Asi nejpohostinnější knihovnice najdete na jihu Moravy – nabídnou vám vlastní střechu nad hlavou, rozdělí se o večeři a ještě namažou chleba k snídani. Dalším krajovým specifikem je dosah až do těch nejmenších knihoven. Jinde si nás většinou zvou velké knihovny na metodické semináře, střední knihovny na besedy se čtenáři, ale ty nejmenší zůstávají stranou. V Jihomoravském kraji není žádná obecní knihovna tak malá, aby si nezasloužila zájem a profesionální podporu.

Pro nás je symbolem péče o malé knihovny skvělá Helena Jalová, vedoucí úseku okresní metodiky regionu Blansko. Díky ní jsme křížem krážem projedli obce rozestě v blízkosti Moravského krasu. Ceduli upozorňující na propast Macochu jsme minuli tolikrát, až jsme se při poslední návštěvě zařekli, že bez návštěvy Punkených jeskyní z regionu tentokrát neodjedeme. Povedlo se a my jsme sestoupili do hlubin a dál do nitra Moravy.

Na místní zajímavosti totiž málokdy zbývá čas a energie, spíše si jen vrýváme do paměti, kam bychom se někdy rádi v klidu podívali. Ale nezehráme a nevoláme po dnech odpočinku. Naopak jsme nadšení z plného programu. Paní Jalová totiž umně sestaví harmonogram takovým způsobem,

že ve třech dnech a dvou autech navštívíme třeba patnáct knihoven. Dopoledne s programy pro děti, odpoledne pro knihovníky a učitele a večer pro dospělé.

Dejte na rady knihovníků

Nechceme tím říci, že knihovníci z malých knihoven nejsou aktivní a tvoří. Trochu metodické podpory však ocení třeba i v **Knihovně městysu Křtiny**, která se stala Knihovnou roku 2017. Z útulné venkovské knihovny jen pár kroků vzdálené od monumentálního barokního kostela Panny Marie dnes sami rozdávají rady ostatním malým knihovnám. Věříme, že účastníkům zářijového setkání *Co venkovské knihovny umějí a mohou*, které se bude konat ve Křtinách, zůstane v pa-

měti milá atmosféra, čisté barevné řešení interiéru a především „polštářové patro“, kam si děti mohou zalézt s knížkou.

Do přestaveb knihoven i vybudování nových prostor obce s pomocí různých dotačních titulů investují velké peníze, ale často se při takové nákladné akci zapomene na to nejdůležitější – přizvat k plánování knihovníky. Je k pláči, když navštívíme novotou vonící knihovnu a knihovnice nám trpce líčí, že na pohled to možná vypadá dobře, jenže regály jsou příliš vysoké a všechny mají stejnou výšku, přednáškový sál má nevyhovující kapacitu a těžké stoly, které nelze přesunout bez rizika hexenšusu. A knihovnice nemá od výpůjčního stolu rozhled po knihách ani čtenářích.

Řemesla a kouzelní senioři

Knihovna Černá Hora je další naší milou zastávkou v okrese Blansko. Tentokrát není dominantou obce poutní kostel, ale vyhlášený pivovar. Patro v knihovně působí bytelně, jenže Jiří a váha jeho sdělení spolu se dvěma třídami osmáků jsou bezesporu zátěžovou zkouškou.

Nedalekou **Městskou knihovnu Rájec-Jestřebí** kdysi navštívila Klára zcela nepřipravená a bez znalosti souvislostí, aby dětem představila knihu *Řemesla*. Jenže třetáci na všechny její záladné otázky znali odpovědi, a ještě jí s úsměvem vysvětlili, že ve zdejším kraji se neckám říká troky a truhlářům stolaři. Teprve tehdy milá knihovnice Pavla Šamonilová prozradila, že s knihou celý rok pracují v rámci projektu *Za tajemstvím starých řemesel*. Při příštích návštěvách již věděla, že laťku náročnosti programu je třeba zvednout výš. Nepřekvapí, že tato knihovna se v regionu jako první zapojila do projektu *Celé Česko čte dětem* a dětem na střídačku dochází předčítat pohádky osm babiček a dědečků!

Neprofesionální neznamená bez znalosti věci

To, že to s vytvářením společenství kolem knih myslí místní (i ty neprofesionální) knihovny vážně, dokládá řada maličkostí, ve kterých je ukryt celý příběh. Třeba šarmantní postarší dáma a knihovnice Olga Odehnalová z **Obecní knihovny Bořitov** knihy, které dostanou prvňáčci při pasování na čtenáře, kupuje ze svého.

Obecní knihovna Ostrov u Macochy zase uspořádala setkání s knižerouty, které si děti

Odpolední setkání nad knihami v Obecní knihovně Újezd u Černé Hory

zamilovaly z knížky pro prvňáčka, pro jistotu v kině, aby se všichni vešli.

Když jdete do vršku k nově vystavěné budově, kde sídlí **Obecní knihovna Újezd u Černé Hory**, je to, jako byste šlapali ke kostelíčku. V bílých světlých prostorách se k našemu úžasu v odpoledních hodinách sešla na povídání o knihách půlka vesnice!

Brány vědění ve tvaru srdce

Do Předklášteří u Tišnova, které láká na nádherný portál kostela v Cisterciáckém opatství Porta coeli, nás nejprve oba zavedlo pozvání základní školy. Jenže tehdy přšlo tak mocně, že jsme si exkurzi rozmysleli. Klára si Bránu nebes pozorně prohlédla až při návštěvě nedařlé **Městské knihovny Tišnov**, kde měla programy v rámci projektu *Knih mého srdce*. Po besedách si s knihovnicí Marií Šikolovou sedly do otevřeného prostoru dětského oddělení a pozorovaly cvrkat. Království čtenářů stráží obrovský papírový hrad, který speciálně pro knihovnu vyrobil malíř Libor Balák (viz 2. s. obálky). Malí caparti hráli na pódiu deskové hry, četli komiksy a časopisy. O kousek dál se na křesílkách rozvalovali odrostlejší holky a kluci. Při druhé návštěvě se zase vedoucí knihovny Dagmar Kopřivová svěřila, že se rozrůstá skupina milovníků mluveného slova a s ní i počet audioknih, které do knihovny pořizují.

Vzpomněli jsme si na naši dávnou výpravu do **Městské knihovny Hodonín**, kde Jiří představoval středoškolákům z odborných škol audioknihy. Přes jisté obavy, jak bude publikum reagovat,

do padl program nad očekávání dobře. Když se totiž mluvené slovo propojí s fantastickými žánry, hned je to jiná káva.

Ani v **Městské knihovně Břeclav** se nebojí nových výzev. Když se Klára dozvěděla, kolik dětí se zúčastní besed o Husovi, šla slabostí do kolen a ještě poprosila Jiřího, aby jel s ní. Každý přednášející ví, že skupina nad třicet dětí představuje pro hlasivky nepříjemnou zátěž. Naštěstí ji knihovníci vybavili mikrofonom, takže se dostala na stejnou hlasitost jako Jiří bez mikrofону. Břeclavští knihovníci si pak v návaznosti na besedu vypůjčili k vystavení komiksy z knihy *Husův dům* a velmi pěkně spojení historie a hravého komiksového média představili čtenářům i veřejnosti.

Bitvy všedního dne

Při cestách po jihomoravských knihovnách se občas pohybujeme nedaleko Slavkova, kde se odehrála slavná bitva tří císařů. Jiří lokaci využil už ve své knize *Není krve bez ohně* a vždy na ni v těchto místech vzpomíná. Tak jsme nakonec fascinaci touto historickou událostí přenesli i do naší dětské detektivky *Zbloudilá střela*.

Svou bitvu vybojovala také **Městská knihovna Kyjov**, když loni získala ocenění Komunitní knihovna Jihomoravského kraje. Určitě jí nahrává, že paní ředitelka Michaela Moudrá je moudrá nejen podle jména. Klára se zde popasovala s živou malotřídkou, Jiří s téměř osmnáctiletými středoškoly. Obě bitvy dopadly dobře a my jsme mohli pokračovat do **Městské knihovny ve Veselí nad Moravou** za paní knihovnicí Vladimírou Žajdlíkovou.

Když o tom tak přemýšlíme a vzpomínáme na naše spanilé cesty po Jihomoravském kraji, vytane nám na mysl **Obecní knihovna Moravský Písek**. Za čtenáři jsme se sem vydali díky Miluši Němcové. Jen Kláře dlouho vrtalo hlavou, jak je možné, že nejedeme na jih Čech. Neplést si Hořice a Hořovice, Trutnov a Turnov nebo Písky, to jsou zase naše výzvy.

Setkávání s knihovniky

Netvrdíme, že čtenáři jsou po celé republice stejní, to jistě ne. Knihovníci se však liší určitě. Rostou, pokud cítí podporu zřizovatele, kvetou, když jejich snažení padá na úrodnou půdu, opouštějí chřadnou. Proto se vzájemně podporují, pře-

dávají si rady i postřehy, inspirují se. Semináře pro knihovníky si užíváme, protože na nich vládne vždy velmi vstřícná atmosféra. Lenka Šefferoová z regionálního oddělení pro Brno venkov se o Kláru skvěle postarala a i žehličku na putování uválené šaty zapůjčila. Takže do kuřimského Klubu Kotelna, kde program probíhal, nakráčela jako ze škatulky.

Dnešní cestování zakončíme v **Knihovně Jiřího Mahena v Brně**. Díky šikovnému Centru dětského čtenářství jsou to přirozeně zdejší metodici, kteří ostatním radí. Proto si vážíme, pokud sem zavítáme nejen v roli autorů, ale i přednášejících. Ostatně s Pavlínou Lišovskou z Mahenovy knihovny jsme často kolegyně na různých konferencích a je příjemné zjistit, že si v náhledech na čtenářství, čtenářskou gramotnost či aktivizující roli knihoven neprotiřečíme, naopak se doplňujeme. Proto byla pro mě symbolickou spolupráce na scénáři komiksu věnovanému této knihovně, který najdete v novinkové knize *Pozor, v knihovně je kocour!* Psala jsem ji jako poctu našim knihovnám a doklad pro dětské čtenáře, jakou užasnou historii naše knihovnictví má. Když jezdíte po republice a potkáváte knihovny v každé malé obci, uvědomíte si, v jak skvělé zemi čtenářů žijeme.

Knihovna Jiřího Mahena nezapomíná ani na fanoušky sci-fi a fantasy literatury. V rámci programu MAHENIKS sem zajel i Jiří, který pro účastníky této dvoudenní akce (22. 6.–23. 6. 2018) uspořádal přednášku spojenou s besedou *Průlet fantastickými světy*. Šlo nejen o vyprávění o jeho způsobu tvorby knih, o založení sci-fi/fantasy série *Agent JFK* nebo o vzniku audiostudia *Walker & Volf*, zaměřeného na původní českou tvorbu ve zmíněných žánrech, ale podal i celkem dost obsáhlý pohled na celou éru českého fandomu a spisovatelů od raných osmdesátých let po současnost. Děkovně mailly za tento pořad mu chodily ještě pár dnů po skončení MAHENIKSu. Vojtěch Bílek, knihovník, který si vzal na starost celou tuto víkendovou akci, si zaslouží poděkování od všech přítomných nadšených diváků. Takže i my děkujeme.

JIŘÍ W. PROCHÁZKA

| jirka.walker28@gmail.com

KLÁRA SMOLÍKOVÁ

| klara.smolikova@tiscali.cz

Foto: archiv autorů

Ze světa

Zdroje jsou dostupné v *Knihovně knihovnické literatury Národní knihovny ČR*

Knihovny hrají na Filipínách velice důležitou roli „národní paměti“.

Již od šedesátých let minulého století dochází v zemi ke střetům mezi vládními silami a islámskými separatisty. Víc než čtyři pětiny ze 102 milionů obyvatel Filipín jsou křesťané, na jižních ostrovech je ale velké množství muslimů. Stojí za nimi aliance nejradiálnějších uskupení, která chtějí na jihu Filipín zřídit chalífát Islámského státu. V této složité situaci hrají důležitou roli aktivisté paměti – knihovníci a pracovníci paměťových institucí. Knihovny jsou odpovědné za zachování národní paměti. Spolu s archivy a muzei sbírají stopy minulosti a vymýšlejí způsoby komunikace, aby se vyhnuly kolektivní amnézii. Aktuálními tématy se stávají i sociální spravedlnost a lidská práva. Knihovny hrají důležitou roli v sociálních hnutích při řešení společenské nerovnosti a mnoho knihovníků zde bojuje proti tradičnímu apolitickému a neutrálnímu pojetí knihovnictví. Filipínské knihovny tak rozšiřují svoji obvyklou agendu, pátrají po ztracených osobách ve vojenských konfliktech, pomáhají pozůstalým vypořádat se s traumaty ztráty blízkých, snaží se jim pomoci i v ekonomických problémech. Dokumentují porušování lidských práv při bojích na Filipínách, ale i mimo tyto vojenské konflikty, které se táhnou desetiletí. Čekání na mírovou dohodu, válečné reparace a usmíření válečných stran je velice dlouhým procesem a paměťové instituce v této zemi posilují víru svých uživatelů v lepší budoucnost. Důkazy válečných konfliktů, které připomínají pravdu a jsou umístěny v těchto institucích, budou v budoucnosti pomáhat při vzdělávání místních obyvatel a připomínat válečné strasti, aby se tyto události již nemohly nikdy opakovat.

(*IFLA Journal – Volume 45, Number 1, March 2019, s. 5–15*)

V německých veřejných knihovnách se stále více rozšiřuje půjčování deskových her.

V devadesátých letech minulého století se zdálo, že klasické deskové hry budou nahrazeny digitálními, ale ukázalo se, že se navzájem inspirují, stimulují a úspěšně doplňují. Zajímavým prvkem analogových her je jejich společenský dopad (k jejich hraní potřebujete další hráče, přináší sdílenou legraci, zážitky, jsou tedy vhodné pro rodiny a skupiny přátel). Knihovny jako bu-

dovalaté komunity se toho snaží využít, dokonce pořádají tréninky a soutěže. Hry jsou kromě zábavy také vzdělávacím prostředkem, trénují emocionální a sociální dovednosti a jsou ekvivalentem knihy jako didaktického média. Knihovny své zaměstnance vzdělávají v práci s novinkami v této oblasti a spolupracují s vydavateli. Deskové hry představují pro knihovny značné finanční náklady, což je i výhodou, protože si je lidé mohou v knihovně zdarma vyzkoušet. Pokud hra uspěje, teprve uvažují o jejím zakoupení. Výhodou je také možnost střídání her.

(*BuB Forum Bibliothek und Information – Jahrgang 70, Nr. 12, 2018, s. 669–671*)

S cílem dosáhnout lepší digitální gramotnosti slovenských knihovníků organizuje Slovenská zemědělská knihovna v Nitře více-denní vzdělávací semináře.

Východiskem pro obsah těchto kurzů se stal The Digital Competence Framework. Slovenské akademické knihovny málo reflektují rychle se měnící informační prostředí a informační chování uživatelů. Jako jeden z nejčastějších důvodů se uvádí chybějící systém celoživotního vzdělávání knihovníků a nedostatečné finanční ohodnocení knihovnické práce. Každá knihovna na Slovensku tak řeší problém vzdělávání svých zaměstnanců samostatně a využívá spolupráce s dalšími knihovnami. Slovenská zemědělská knihovna v Nitře se dlouhodobě snaží o zlepšení procesu vzdělávání knihovníků a hledá nové formy, které by se daly využít pro práci v moderní knihovně. Pracovníci knihovny využívají interní vzdělávání, vzdělávací akce dalších knihoven a stáže Erasmus v zahraničí. Vzdělávací semináře na podporu rozvoje digitálních dovedností finančně podpořil *Fond na podporu umění* v rámci podprogramu Akce, vzdělávací aktivity a odborná činnost knihoven. Realizaci kurzu předcházela odborná diskuse během semináře *Kompetence knihovníků v digitálním světě*. Na základě této diskuse byl vymezen obsah seminářů v Nitře. Kurz obsahoval témata: digitální gramotnost, digitální prostředí v marketingu knihoven, digitální obsah a autorské právo, digitální dokumenty v knihovnách a tvorba digitálního obsahu.

(*ITlib Informačné technológie a knižnice – číslo 1, 2019, s. 46–47*)

Knihovna Václava Čtvrťka v Jičíně

SKIP 08 Východní Čechy

POHÁDKY A POVĚSTI HRADŮ A ZÁMKŮ ČESKÉHO RÁJE

23. knihovnická dílna 10.-12. září 2019 v rámci festivalu Jičín – město pohádky

Kluby CoderDojo v knihovnách

Akční a zážitkové hry v knihovnách

Muzikoterapie

Cukrárna U Šilhavého Jima – zdramatizovaný příběh

Tržiště nápadů

Biblioterapie – práce se strachem v textu

Literární výlet na Sobotecko

Jak na stres a úzkost – přednáší MUDr. Radkin Honzák, CSc.

Kompletní program na knihovna.jicin.cz/dilna-2019